

et omne quod catholicum est, universale est; omne autem quod universale est, profanis vocum novitatibus caret: omne igitur quod ecclesiasticum est, profanis vocum novitatibus caret. Nam si [Et si] hæc synodus vocum novitatibus careret, et antiquorum Patrum dogmatibus contenta esset, universalis dici poterat. Non autem antiquorum Patrum dogmatibus contenta est, non igitur universalis dici potest. Universitas namque ab uno cognominatur, quod uno multoties verso propagatur. Nam multitudo unitatum vertendo in unum collecta universitas efficitur. Universalem plane eandem synodum non cunctaremur profiteri, nisi eam universalis Ecclesiæ dogmatibus sentiremus refragari.

CAPUT XXIX.

Sciat dominus apostolicus et Pater noster, et cuncta simul Romanorum Ecclesia, ut secundum quod continet epistola beatissimi Gregorii quam ad Serenum Massiliensem episcopum direxit: Permittimus imagines sanctorum quicumque eas adorare voluerint, tam in ecclesia quam extra ecclesiam, propter amorem Dei et sanctorum ejus; adorare vero eas nequaquam cogimus qui noluerint; frangere vel destruere eas etiam si quis voluerit, non permittimus. Et quia sensum sanctissimi Gregorii sequi in hæc epistola universalem catholicam Ecclesiam Deo placitam indubitanter libere profitemur.

EXPLICIT FELICITER.

Sciat dominus apostolicus. Hoc capitulum deest in vulgatis editionibus Parisiensi et Coloniensi. Desideratur quoque in Capitulari Adriani papæ apud Laurentium Surium, monachum Carthusianum, in editione Conciliorum. Severinus Binius in notis ad idem Capitulare, tom. III Concil. ait, integrum ex Gallia ad Gregorium XIII P. M. missum, se exhibere. Qui Galliarum locus, ubi terrarum, quis est? Bibliotheca cuius? Is qui misit, unde genus? ubi gentium? Hæc, Bini, adnotare par et æquum fuit, si tibi fidem apud omnes pariter Christianos reperire voluisti. Interim, quem emes qui tibi credat? Equidem ista sententia quæ hic legitur: « Adorare vero eas nequaquam cogimus, qui noluerint, » et totis istis quatuor libris a Carolo improbat, et Gregorii papæ, cujus sententiam ait sequi, verbis ex diametro repugnat. Vide et plura. Scribit ad Serenum Massiliensem episcopum: « Et quidem zelum vos, ne quid manufactum adorari

possit, habuisse laudavimus, sed frangere easdem imagines non debuisse iudicamus. » Et ibidem, eadem epistola: « Et quidem quia eas adorare vetuisses, omnino laudamus; fregisse vero reprehendimus. » Et postea in ibidem: « Et si quis imagines facere voluerit, minime prohibe; adorare vero imagines omnimodis devita. » Quibus ex verbis sole meridiano clarius elucescit, aut spurium esse hoc capitulum atque a Romanis adulatoribus confictum, aut probam sententiam ab improbis editoribus depravatam, restituendumque, « nequaquam conhibemus, qui voluerint, » id est, eos vero qui adorare voluerint, nullo modo permittimus facere, non consentimus, non concedimus. Uno verbo, « nequaquam conhibemus, » est, adorare prohibemus, vetamus. De qua hujus verbi notione, vide quæ supra ad Præfat. adnotavimus.

APPENDIX

AD B. CAROLI MAGNI CAPITULARE DE IMAGINIBUS.

EPISTOLA ADRIANI PAPÆ
AD BEATUM CAROLUM REGEM
DE IMAGINIBUS.

Qua confutantur illi qui synodum Nicænam secundam oppugnarunt.

(Ex Mausl, ampl. conc. Collect.)

Domino excellentissimo filio nostroque spirituali compatri Carolo regi Francorum et Longobardorum ac patricio Romanorum, Adrianus papa.

Dominus ac Redemptor noster, qui provido suo consilio auctor est, dignatus est de cælis ex sinu Patris descendere. . . . Evangelium scientibus liquet quod voce Dominica sancto et omnium apostolorum principi Petro claves regni cælorum, et totius Ecclesiæ cura commissa est. Ipsi quippe dicitur: *Petre, amas me? Pasce oves meas* (Joan. XXI). Ipsi dicitur: *Ecce Satanas expetivit cribrare vos sicut triticum; et ego te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua: et quando conversus confirma fratres tuos* (Luc. XXII). Ipsi dicitur: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædi-*

ficabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prevalebunt adversus eam: et tibi dabo claves regni cælorum: et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælo: et quodcumque solveris super terram, solutum erit et in cælo (Matth. XVI). Ecce cura ei totius Ecclesiæ et principatus committitur. Et ipse vices suas vicariis suis pontificibus relinquere dignoscitur Ecclesiæ curam gerendi. Nam etiam claves regni cælestis accepit, et potestas ei ligandi et solvendi tribuitur. Unde fiducialiter freti existimus quod si vestra a Deo præfata regalis excellentia erga ejus sanctam catholicam et apostolicam Romanam Ecclesiam et nos, ut cepit, usque in finem in amore et dilectione fideliter exstiterit, non solum eam ab omni peccati

macula abluens eripiet, sed etiam in hoc mundo super omnes barbaras gentes cum ea committentes suffragiis suis victorias tribuet immensas, insuper et regnum cœlorum sine fine. Præterea directum a vestra clementissima præcelsa regali potentia suscepimus fidelem familiarem vestrum, videlicet Engilbertum ablatem et ministrum capellæ, qui pene ab ipsa infantia rudimentis in palatio vestro enutritus est, et in omnibus consiliis vestris receptus, ut ideo sicut a vobis in omni familiaritate recipitur, ita et a nobis recipere et concedere honoraretur. Unde pro nimio amore quem erga vestram mellifluam gerimus regalem excellentiam, sicut misistis cum nimio amore dulcedinis eximiam, eum suscipientes, prout voluit, et qualiter voluit, cum magna familiaritate nobis enarrantem, aure placibili et mente benigna eum suscepimus, et quasi vestra corporali excellentia nobis narrante, nostrum ei patientius credidimus consilium, ad profectum sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ et vestræ a Deo protectæ regalis potentie exaltationem. Inter quæ euident nobis capitulare aduersum synodum quæ pro sacrarum imaginum erectione in Nicæa acta est. Unde pro vestra melliflua regali dilectione per unumquodque capitulum responsum reddidimus: non quemlibet, absit, hominem defendentes, sed olitanam traditionem sanctæ catholicæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ tenentes, priscam prædecessorum nostrorum sanctorum pontificum sequimur doctrinam, rectæ fidei traditionem modis omnibus vindicantes.

IN ACTIONE TERTIA.

In primo quidem capitulo ferebatur, in eo quod dicit: « Et in Spiritum sanctum Dominum ac vivificantem, ex Patre per Filium procedentem. »

Reprehensio. Quod Tarasius non recte sentiat, qui Spiritum sanctum non ex Patre et Filio, secundum Nicæni symboli fidem, sed ex Patre per Filium procedentem in suæ credulitatis lectione profiteatur.

Responsio. Hoc dogma Tarasius non per se explanavit, sed per doctrinam sanctorum Patrum confessus est: quorum capitula pro vestro nimio amore, quod [Pro quem. *Hard.*] erga vestram prærectissimam a Deo protectam regalem excellentiam gerimus, breuiter exarimus: scilicet sancti Athanasii de apparitione Domini in carne (*In sermone de humana natura suscepta ab unigenito Verbo*), inter cætera. « Et propter hoc insufflat in facie apostolorum, dicens: Accipite Spiritum sanctum (*Joan. xx*), ut cognoscamus quia de plenitudine deitatis est qui datur Spiritus discipulis. *In Christo enim*, inquit, *habitat*, hoc est in carne ejus, *omnis plenitudo deitatis corporaliter* (*Coloss. ii*), sicut et evangelista Joannes dicit: *Nos omnes ex plenitudine ejus accepimus* (*Joan. i*). Corporali enim specie sicut columba apparuit Spiritus sanctus (*Luc. iii*), descendens et manens super eum. In nobis etenim primitiæ et pignus deitatis inhabitat, in Christo autem omnis plenitudo deitatis. Et ne quis arbitretur quia quasi non habens ipse accipiebat: ipse enim sibi desuper mittebat, sicut Deus, et ipse sibi deorsum suscipiebat, sicut homo. Ab ipso ergo in ipsum descendebat, ex deitate ejus in humanitatem ejus. » Et post plura: « Manifestum est quia per ipsum omnia fecit Pater, per ipsum ergo cum suscit, per ipsum eum sanctificat, et per ipsum eum exaltat, et per ipsum vitam dat. »

Item ejusdem sancti Athanasii de Virginitate, inter cætera: « Et in Spiritum sanctum, qui in Patre et Filio existens, qui a Patre emittitur, et per Filium datur. »

Item de Histor. eccles., lib. vii, Eusebii Cæsariensis, post plura: « Gregorii martyris et episcopi Neocæsareæ fides: Unus Deus Pater Verbi viventis, sapientiæ subsistentis, et virtutis suæ, et figuræ, perfectus perfecti genitor, Pater Filii unigeniti. Unus Dominus, solus ex solo Deo, figura et imago deitatis, Verbum perpetrans, sapientia comprehendens omnia,

et virtus qua tota creatura fieri potuit. Filius verus veri, et invisibilis ex invisibili, et incorruptibilis ex incorruptibili, et immortalis ex immortali, et sempiternus ex sempiterno. Unus Spiritus sanctus, ex Deo substantiam habens, et qui per Filium apparuit, imago Filii perfecti, perfecta viventium causa, sanctitas sanctificationis præstatrix, per quem Deus super omnia et in omnibus cognoscitur, et cætera. Et non solum historiographus iste hanc memorat sancti Gregorii fidem, sed et maximus prædicator sanctus Gregorius Nyssenus in sermone Græco mirifice atque splendide ea explanavit, qualiter, et a quibus eidem sancto Gregorio disposita atque ostensa et visa est.

Item sancti Hilarii ex lib. viii de Fide (Lib. viii de Trinitate), inter cætera: « Cum Spiritus sanctus, qui et Spiritus Christi et Spiritus Dei est, res naturæ esse demonstretur unius, quæro igitur quomodo non ex natura unum sunt? A Patre procedit Spiritus veritatis, a Filio mittitur, et a Filio accipit, sed omnia quæ habet Pater, et Filius. Et idcirco qui ab eo accipit, Dei Spiritus est, sed idem et Spiritus Christi est. » Et post pauca: « Est enim in nobis Spiritus Dei, sed et est in nobis Spiritus Christi, et cum Spiritus Christi inest, inest Spiritus Dei. Ita cum quod Dei est et Christi est, et cum quod Christi est Dei est, non potest aliud quid diversum Christus esse quam Deus est. Deus igitur Christus est, unum cum Deo Christus: et illud evangelicum: *Ego et Pater unum sumus*, etc. » (*Joan. x.*)

Item de epistola sancti Basilii ad Amphilochem episcopum Iconii (Lib. i de Spiritu sancto ad Amphilochem., 18), inter cætera: « Unum idem et Spiritum sanctum, et ipsum in unitate dictum per unum Filium uni Patri conjunctum, et per ipsum complens superlaudabilem et beatam Trinitatem. » Et post pauca: « Enimvero una Dei scientia est, ab uno Spiritu per unum Filium in uno Patre. » Et iterum: « Naturalis bonitas et secundum naturalem sanctificationem, et regalem dignitatem, ex Patre per Unigenitum in Spiritu pertransit, etc. »

Item sancti Ambrosii ex lib. i (cap. 3) de Spiritu sancto, inter cætera: « Vos autem baptizabimini Spiritu sancto. » Et post pauca: « Unitas ergo operationis, unitas prædicationis, que non potest separari. Quod si hoc loco separaretur Spiritus ab operatione Patris et Filii, quia dictum est, Ex Deo omnia, et, Per Filium omnia, ergo et ibi, quia Apostolus de Christo dixit. *Qui est super omnia Deus benedictus in sæcula* (*Rom. ix*), non solum cum creaturis omnibus, sed etiam Patri, quod dictum est nefas, prætulit; sed absit. Non enim inter omnia Pater, non inter plebem quamdam creaturarum suarum. Subter creatura omnis, supra divinitas Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Illa servit, hæc regnat; illa subjacet, ista dominatur, etc. »

Item sancti Gregorii Theologi de secundis epiphaniis (*Orat. in sancta lumina*), inter cætera: « Nobis autem unus Deus Pater, ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et unus Spiritus sanctus, in quo omnia. Hoc ipso autem quod dicimus, Ex quo, et Per quem, et In quo, non naturam secamus, neque enim præpositionum syllabæ mutatae naturæ veritatem mutabunt, sed unius naturæ sui cuiusque nominis proprietatem designat. Quod manifestissime indicatur ex eo quod rursus in unum revocatur ista ipsa diversitas; si quis tamen non transitorie apud ipsum Apostolum legat illud quod scriptum est, cum dixit: *Quia ex ipso, et per ipsum, et in ipso omnia* (*Rom. ix*), et addidit: *Ipsi gloria in sæcula sæculorum* (*Ibid.*). »

Item sancti Augustini ex sermone de Ascensione Domini inter plura: « Dedit in terra conspicuus, et proximus proximus Spiritum sanctum, insufflando in faciem eorum: et ab hac maxime charitate quæ in cœlis est, de cœlo misit Spiritum sanctum. Spiritum sanctum accipe in terra, et diligis fratrem; ac

cipe de caelo, et diligis Deum, quia et in terra quod accepisti de caelo est. In terra Christus dedit, sed de caelo est qui dedit. Ille enim dedit qui de caelo descendit, etc. »

Ejusdem sancti Augustini de Pentecoste, inter cætera : « Desinant namque insipientes blandiri, nobisque dicere : Quid accepturi sumus, cum vobis accesserimus, cum jam nos baptismum Christi habere fateamini? Respondeamus eis : Habetis baptismum Christi, venite ut habeatis et Spiritum Christi. Timete quod scriptum est: *Quisquis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus* (Rom. viii). Induistis Christum forma sacramenti, induite imitatione exempli. »

Et ejusdem sancti Augustini lib. iv (cap. 10) de Trinitate, inter cætera : « Nec possumus dicere quod Spiritus sanctus et a Filio non procedat : neque enim frustra idem Spiritus et Patris et Filii Spiritus dicitur. Neque video quid aliud significare voluerit, quod sufflans ait : *Accipite Spiritum sanctum* (Joan. xx). Neque enim flatus ille corporeus, cum sensu corporaliter tangendi procedens ex corpore, substantia Spiritus sancti fuit : sed demonstratio per congruam significationem, non tantum a Patre, sed et a Filio procedere Spiritum sanctum. Quis enim dementissimus dixerit, alium fuisse Spiritum, quem sufflans dedit, et alium, quem post ascensionem suam misit? *Unus enim Spiritus est, Spiritus Dei, Spiritus Patris et Filii, Spiritus sanctus qui operatur omnia in omnibus*, etc. » (I Cor. xii.)

Item ejusdem sancti Augustini in lib. xv (cap. 26) de Trinitate, inter cætera : « De utroque autem procedere sic docetur, quia ipse Filius ait : *De Patre procedit* (Joan. xv). Et cum resurrexisset a mortuis, et apparuisset discipulis suis, *insufflavit et ait : Accipite Spiritum sanctum* (Joan. xx), ut etiam eum de se procedere ostenderet. *Et ipse est virtus, quæ de illo exibat*, sicut legitur in Evangelio, *et sanabat omnes*. » (Luc. vi.) Et post pauca : « Hoc significans Dominus Jesus, his dedit Spiritum sanctum : semel in terra, propter dilectionem proximi ; et iterum de caelo, propter dilectionem Dei. »

Item de sententia sancti Cyrilli (Anathematismo nono) inter cætera : « Si quis eum, qui unus est, Dominum Jesum Christum glorificatum esse a Spiritu sancto tanquam aliena potentia, qua per eum operari posset adversus immundos spiritus, et per eum implere divina signa, et non magis proprium ejus esse Spiritum dicat, per quem signa operatus est, anathema sit, etc. »

Item ejusdem sancti Cyrilli ad Joannem Antiochenum, inter cætera : *Ne transferas terminos æternos, quos possuerunt patres tui* (Deut. xvi). Non enim erant ipsi loquentes, sed Spiritus Dei et Patris, qui procedit quidem ex ipso, non est autem a Filio alienus secundum essentiam rationem. Et ad hoc nos sanctorum, qui mysteria tradiderunt, dicta confirmant. In Actibus enim apostolorum scriptum est : *Venientes autem circa Mysiam, tentabant ire in Bithyniam, et non eos permisit Spiritus Jesu* (Act. xvi). Scribit etiam et venerabilis Paulus : *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si tamen Spiritus Dei habitet in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*, etc. » (Rom. viii.)

Item sancti Cyrilli de Spiritu cultura, ex libro primo, inter cætera : « Sicuti est Dei, et Patris, simul et Filii substantialiter, ex utroque, videlicet ex Patre per Filium, procedente Spiritu, et reliqua. »

Item ejusdem sancti Cyrilli ex libro acclamatorio ad Theodosium imperatorem, inter cætera, « Itaque etsi dicitur ubicunque vivificare Pater, operatur hoc omnino per Filium [in] Spiritu sancto, etc. »

Item ex epistola encyclica sive synodica sancti Leonis papæ ad Flavianum archiepiscopum Con-

stantinopolitanum directa (Epist. 12), inter cætera : « Ilco et clausis ad discipulos januis introivit (Joan. xx), et flatu suo dabat Spiritum sanctum, et donato intelligentiæ lumine, sanctorum Scripturarum occulta pandebat, et reliqua. »

Item ex sermone ejusdem sancti Leonis præcipui doctoris de Pentecoste, inter cætera : « Omnes ergo, dilectissimi, qui in Dominum Jesum crediderant, infusum sibi habebant Spiritum sanctum, et remittendorum peccatorum etiam tunc apostoli acceperunt potestatem, cum post resurrectionem suam Dominus insufflavit, et dixit : *Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis : et quorum retinueritis, retenta sunt*, etc. » (Joan. xx.)

Unde et egregius prædicator atque mellifluus doctor sanctus Gregorius papa in sancti Evangelii homilia 26, inter cætera inquit : « Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre (Joan. xv). Si enim mitti solummodo incarnari deberet intelligi, sanctus procul dubio Spiritus nullo modo diceretur mitti, qui nequaquam incarnatus est. Sed ejus missio ipsa processio est, qua de Patre procedit et Filio. Sicut itaque Spiritus mitti dicitur, qui procedit, ita et Filii non incongrue mitti dicitur, quia generatur. *Hoc cum dixisset, et insufflavit, et dixit eis : Accipite Spiritum sanctum* (Joan. xx). Querendum nobis est quid est quod Spiritum sanctum Dominus noster et semel dedit in terra consistens, et semel caelo præsidens. »

Item ejusdem sancti Gregorii papæ ex libro xvii super Job, inter cætera : « De quo Joannes dicit : *Omnia per ipsum facta sunt* (Joan. i). Ita etiam os dicitur, ac si oris nomine patenter diceretur Verbum, sicut nos quoque pro verbis linguam dicere solemus, ut eam Græcam vel Latinam linguam dicimus, Latina vel Græca verba monstremus. Os ergo Domini non immerito ipsum accipimus, per quem nobis omnia loquitur. Hinc est enim quod propheta ait : *Os enim Domini locutum est hæc*, etc. » (Isa. lviii.) Sed et sancta catholica et apostolica Ecclesia ab ipso sancto Gregorio papa ordinem missarum, solemnitatum, orationum suscipiens, plures nobis edidit orationes, ubi Spiritum sanctum per Dominum nostrum Jesum Christum infundi, atque illustrari, et confirmari nos suppliciter petere docuit. » Item sancti Sophronii, cujus orthodoxa dogmata in sancta sexta synodo venerantur, inter plurima : « Omnia enim per unigenitum Filium Patrem in sancto fecit Spiritu, quæ ut sapienti providentia continet, ut Deus suis operibus præsidens, etc. »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. II. — *Reprehensio.* Utrum Theodorus archiepiscopus Hierosolymorum recte sentiat, qui cum Patrem sine principio penitus et sempiternum se credere dixit, Filium, nescio sub qua ambage verborum, non aliud principium quam Patrem agnoscentem, et ex ipso subsistentiam habentem, professus sit.

Responsio. Iste Theodorus patriarcha Hierosolymorum, cum cæteris præcipuis patriarchis, videlicet Cosma Alexandriae, et Theodoro alio Antiochiæ, dum prædecessori nostro sanctæ recordationis quondam Paulo papæ, miserunt propriam eorum recte fidei synodicam : in qua et de sacratissimis imaginibus subtili narratione, qualiter una cum nostra sancta catholica et apostolica universali Romana Ecclesia ipsi cæteri Orientales orthodoxi episcopi et Christianus populus sentiunt, et in eorumdem sanctorum imaginum veneratione sincero mentis affectu ferventes in fide existunt, studuerunt intimandum. Quam synodicam in Latino interpretatam eloquio prædecessor noster quondam sanctissimus dominus Stephanus papa in suo concilio, quod et ipse pro sacris imaginibus una cum diversis episcopis in partibus Franciæ seu Italiæ fecit, suscipientes ac telegentes, placuerunt tam de diversis Francorum

[*Edi. Rom.*, sanctorum] Patrum testimoniis, quam de symbolo fidei, ubi facti sunt, dicentes: Si quis alium terminum fidei, sive symbolum, aut doctrinam habet præter quod traditum est a sanctis magnis et universalibus sex synodis, et confirmatum est ab his sanctis Patribus qui in eis convenerunt, et non adorat imaginem sive figuram Domini nostri Jesu Christi, neque humanationem ejus constituit, sicut qui descendit et incarnatus est propter genus humanum, talem impium anathematizamus, et alienum extraneumque deputamus sanctæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ; et cætera quæ longum est enarrari. Et ideo prædictus Theodorus archiepiscopus taliter professus est, sanctorum Patrum sequens doctrinam, id est sancti Hilarii Pictaviensis episcopi ex libro 1 contra hæresim Arianorum, inter cætera: « Ita vero natum esse, ut semper fuisse manifestum: sicque in eo non innascibilitatis exceptio, sed nativitatis æternitas, quia et nativitas auctorem habeat, neque careat æternitate divinitas, etc. » Item ejusdem sancti Hilarii ex libro xi de Fide, inter cætera: « A nobis bene intelligitur et creditur: nam ipsa sermonum enuntiatione cum natum confitemur, non tamen non natum prædicamus. Neque enim id ipsum est non natum atque nasci, quia illud ab altero, hoc vero a nemine est; et aliud est sine auctore semper esse æternum, aliud quod Patri, id est auctori, est coæternum. Ubi enim Pater auctor est, ibi et nativitas est. At vero ubi auctor æternus est, ibi et nativitas æternitas est. Quia sicut nativitas ab auctore est, ita et ab æterno auctore æterna nativitas est, etc. »

Item sancti Gregorii, qui et Theologi, in sermone de Epiphania (*Orat. in sancta lumina*, circa med.), inter cætera: « Pater ergo Pater est sine initio; non enim est aliud aliquid unde Pater est. Filius Filius est, sed non absque initio; de Patre enim est. Si vero temporale spectas initium, et ipse sine initio est. Creator namque est temporum, et non ipse initium sumit ex tempore. Spiritus sanctus vere Spiritus sanctus est, procedens quidem ex Patre, sed non et ipse Filius: non enim generatur, sed procedit, etc. »

Item ejusdem sancti Gregorii Theologi ex sermone de Natali Domini infra (post medium), etc. « Hoc est ipse Sermo Dei, qui est ante sæcula, qui est invisibilis, et incomprehensibilis, et incorporeus: qui est initium ab initio, qui est lux de luce, fons vitæ et immortalitatis, figura vera et expressa substantiæ Dei, signaculum veritatis, imago invisibilis Dei Patris, etc. »

Item ejusdem sancti Gregorii Theologi de Sermone pacifico secundo (*Orat. 2 de pace*, circa med.). « Ego autem deitatis principium introducens sine tempore, et indivise, et immense, quique principium honorifico, et quæ de principio, qualiter, etc. »

Item ejusdem sancti Gregorii Theologi de sermone apologetico infra (*Orat. de dogmat. et constit. vet.*, circa med.), etc. « Cujus enim erit Filius, si non origo sua referatur ad Patrem. Ut sit ille qui genuit, et iste sit qui est ex illo progenitus. Origo enim Patris est, non exigui alicujus et indigni, sed deitatis et bonitatis. Origo est [pro enim] Pater in Filio et in Spiritu sancto, intelligitur et sentitur in illo, vel ut in Filio Verbo, in hoc veluti Spiritu ab ipso procedente, etc. »

Item sancti Augustini de Genesi ad litteram, ex libro primo infra, etc. « Nam dicente Scriptura: *In principio fecit Deus caelum et terram* (*Gen. 1*), intelligimus autem [pro Patrem. *Hard.*] in Dei nomine, et Filium in principii nomine, qui non Patri, sed per se ipso creatæ primus, ac potissimum spiritali crea-

« Hoc loco numerus capitum non coheret, sed interrumpitur: et certe ex ipsa responsione apparet aliam præcessisse reprehensionem, cui hic respondetur: reprehensionem vero hic propositæ respondent

tura, et consequenter etiam universæ creature, principium est. Dicente autem Scriptura: *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas* (*Ibid.*), completam commemorationem Trinitatis agnoscimus, (c.) »

Item ejusdem sancti Augustini ex libro xxxviii super Joannem evangelistam, inter cætera: Filius enim Patris est Filius, et Pater utique Filii Pater est. Sed Deus de Deo Filius dicitur; lumen de lumine Filius dicitur. Pater dicitur lumen, sed non de lumine; dicitur Pater Deus, sed non de Deo. Si ergo Deus de Deo, lumen de lumine principium est, quanto facilius intelligitur principium lumen de quo lumen, et Deus de quo Deus? Videtur itaque absurdum, charissimi, ut dicamus Filium principium, et Patrem principium non dicamus? Sed qui l agamus, nunquid duo erunt principia? Cavendum est hoc dicere. Quid ergo Pater principium, et Filius principium, quomodo non duo principia? quomodo dicimus Patrem Deum, Filium Deum, et tamen dicimus non duos deos. Nefas enim dicere duos deos. Nefas est enim dicere tres deos. Et post pauca: « In eo quod dicitur Spiritus Patris et Filii, non est quod dicam tres; nisi et Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unum Deum, unum Omnipotentem: ergo unum principium, etc. »

Item ejusdem ex lib. vi (cap. 2) de sancta Trinitate, inter cætera: « Quomodo ergo Deus de Deo, lumen de lumine? Non enim simul ambo Deus de Deo, sed solus Filius de Deo, scilicet Patre: nec am. o simul lumen de lumine, sed solus Filius de lumine Patre, etc. »

Item sancti Sophronii archiepiscopi Hierosolymorum ex synodica ejus, quæ oblata est in sancta sexta synodo (*Act. 11*), inter cætera: « Credo igitur, beati, secundum quod a principio credidi, in unum Deum Patrem omnipotentem, sine principio penitus, et sempiternum, omnium visibilium atque invisibilium factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, qui sempiternæ et impassibiliter ex ipso natus est Deo et Patre, et non aliud principium quam Patrem agnoscentem: sed nec aliunde quam ex Patre ipsam subsistentiam habet: lumen de lumine, consubstantialem, Deum verum de Deo vero, consempiternum [*Edi. Rom.*, sempiternum]. Et in unum Spiritum sanctum, qui sempiternæ a Deo Patre procedit, et lumen et Deum ipsum agnoscendum, etc. »

IN SEXTA ACTIONE.

CAP. III. — *Reprehensio.* Quod idem Tarasius non recte Spiritum sanctum contribulem Patri et Filio dixerit, cum sufficeret dicere coæternum, consubstantialem, ejusdemque essentia et naturæ.

« *Responsio.* Item ipse sanctus Sophronius: « Et quoniam perjuravit. Oportebat enim illi mentientem perjurare eum. Ex malorum electione melius erat utiliora eligere, etc. »

Item ex divo Augustino in præfatione in psalmum xxxi, inter cætera: « Debemus nulla opera proponere fidei, id est, ut ante fidem quisquam dicatur bene operatus. Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quamvis videantur hominibus laudabilia, inania sunt: et ita mihi videntur esse, ut magnæ vires et cursus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem, etc. »

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XV. — *Reprehensio.* Quod non propter eos scriptum sit qui imagines adorare contemnunt, sicut illi dicunt qui eas adorant, quod in psalmo legitur: *Quanta malignatus est inimicus in sanctis tuis?* (*Psal. LXXIII.*)

verba quæ habentur infra cap. 61. Item Sophronii episcopi Hierosolymitani usque ad finem cap. Videtur autem hic deesse capita undecim.

Responsio. Veraciter propter hæreticos hæc dixerunt, sicut beatus Augustinus in ejusdem psalmi explanatione inquit: « Quanta maligne operatus est inimicus in sanctis tuis, in his quæ sancta tua erant, id est in templo, in sacerdote, in illis omnibus sacramentis quæ illo tempore fuerunt, etc. » Similiter et nunc ampliora mala inimici sanctæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ malignantes adversus olitanam orthodoxamque traditionem pro sacris imaginibus, depositione ad nihilum redacti sunt.

Item sancti Gregorii Nazianzeni, qui et Theologi, in sermone de philosopho Irone (*Orat. in laudem Ironis*, circa med.), inter cætera: « Quomodo enim non gloriabantur? Quomodo enim non polluerunt templum sanctum superventionibus multimodis? Et in omnibus malis principabatur quidem vir impius et iniquus, et neque nomen Christianitatis circumferens, etc. »

IN ACTIONE QUINTA.

CAP. ITEM XV. — Reprehensio. Quod epistola, quam illi sancti Simeonis Syllitæ dicunt, missa ad Justinianum [Justinum] imperatorem, multum distet a divinis Scripturis sive sanctorum Patrum documentis, in eo quod ait præfato imperatori: « Pro quibus commemorantes referimus divinis vestris auribus; sive in eo quod idem imperator misericordiam uti prohibuerit. »

Responsio. Sanctus quippe Ambrosius scribens ad Gratianum imperatorem librum orthodoxæ fidei, nunquid peccavit quia dixit ei, Sancte imperator? Et quid extra dixit iste, scribens ad Christianissimum Justinianum [Justinum] imperatorem pro zelo fidei suæ, divinis auribus, exprimens? Et ideo divinis auribus, quia per divinos sermones audivit, et fideliter atque orthodoxe eos observat, recte divinas aures, videlicet auditum divinum habere monstratur. De misericordia vero uti prohibente, non ita est, sed petens morari neque ad modicum, sed fieri decentem vindictam sanctus ille poposcit: nam non sine misericordia, ut superius fati sunt, verum etiam tantum amorem erga imagines sanctorum habere videbatur, ut impios illos anathematis jacularet ictibus. Quod agnatum habere vestram a Deo inspiratam excellentiam magnopere credimus, ubi sanctus Gregorius in Dialogis suis meminit de beato Bonifacio, qualiter miserum illum, qui cum simia veniens cymbala percussit, sermone suo cum mœnore ad mortem jaculavit. Unde et post pauca sanctus Gregorius (Lib. 1, c. 9), inquit: « Metuenda ergo tanto est ira justorum, quanto et constat quia in eorum cordibus ille præsens est qui ad inferendam ultionem, quam voluerit, invalidus non est. »

Item idem ipse sanctus Gregorius in explanationem beati Job (Lib. xxxiv, c. 10), ubi dum de fortibus sanctæ Ecclesiæ prædicatoribus tractaret, adjunxit: « Unde ad prophetam de bonis doctoribus Dominus dicit: *Devorabunt et subjicient lapidibus fundæ* (Zach. ix). Sancti quippe doctores, qui ad virtutem et alios instruunt, hostes devorant, dum eos intra corpus suum per vim conversionis immutant. Fortes ex illa Ecclesia viri prodeunt, quibus quasi lapideis ictibus iniquorum corda tundantur. Unde et Goliath immanissimus saxo fundæ moritur (*I Reg. xvii*), quia angulari sanctæ Ecclesiæ lapide diabolica celsitudo superatur. »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XVII. — Reprehensio. De eo quod omnibus hæreticis Samaritanos deteriores, et Samaritanis eos deteriores dicunt qui imagines destruunt, cum parentes eorum secundum eorum opinionem omnibus hæreticis deteriores fuerint, qui utriusque imagines destruxerunt.

Responsio. Et in his mellifluus doctor beatus Gregorius Theologus in sermone de Natali Domini, inter cætera, inquit: « Offenderis carne; hoc et Judæi. Si et Samaritanum vocabis, et ut reliqua

A sileam, non credis deitati; hoc neque deænones, O (et Judæis infidelior tu, et deæmonibus deterior, etc.) »

Item ex edicto Justiniani imperatoris inter cætera: « Sed neque Theodorus Mopsuestensis, qui et Judæos et Hellinas [*Id est Græcos, M.; id est gentiles et paganos, H.*] superavit in sua impietate, etc. » Item sancti Gregorii papæ in explanatione beati Job, de libro xiv, inter cætera: « *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic qui scrutator est majestatis, opprimitur a gloria* (Prov. xxv), » et infra: « Gloria invisibilis conditoris, quæ moderate inquisita nos erigit, ultra vires perscrutata premit. Unde et hæretici, quanto de sublimi intelligentia amplius repleti ambiunt, tanto amplius inanescunt. Immoderatis namque auribus cognitionis supernæ scientiam quo plus appetunt, plus amittunt. At contra ii qui in sancta Ecclesia veraciter sunt humiles et veraciter docti, norunt de secretis cælestibus et quædam considerata intelligere, et quædam non intellecta venerari: ut et quæ intelligunt veneranter teneant, et quæ necdum intelligunt humiliter expectent. Quam præsumptionis audaciam bene prædicator egregius refrenat, dicens: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* » (Rom. xii.)

Et ideo prædecessores eorum plus quam oportet sapere se extollentes, et novitate imponere molientes, hæretici deteriores effecti, ad nihilum redacti sunt.

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XVIII. — Reprehensio. Quod nulla Evangelii lectio tradat Jesum ad Abagarum imaginem mississe, ut illi dicunt.

Responsio. Prædecessor noster sanctæ recordationis dominus Stephanus quondam sanctissimus papa, in supradicto concilio præsidens, inter plurima veridica testimonia per semetipsum asserens, docuit ita: « Sed nec illud est prætereundum quod relatione fidelium de partibus Orientis advenientium sæpe cognovimus. In quibus licet Evangelium silet, tamen nequaquam in omnibus incredibile fidei meritum, et hoc affirmante de ipso evangelista: *Multa quidem et alia signa fecit Jesus, quæ non sunt scripta in libro hoc* (Joan. xx). Denique fertur ab asserentibus (Euseb. lib. 1, c. 13) quod Redemptor humani generis, appropinquante de passionis, cuidam regi Edessensæ civitatis, desideranti corporaliter illum cernere, et ut persecutiones Judæorum fugeret ad illum convocare, ut auditas miraculorum opiniones, et sanitatum curationes illi et populo suo impertiret, respondisset: Quod si faciem meam corporaliter cernere cupis, en tibi vultus mei speciem transformatam in linteo dirigo, per quam et desiderii tui fervorem refrigeres, et quod de me audisti, impossibile nequaquam fieri existimes. Postquam tamen complevero ea quæ de me scripta sunt, dirigam tibi unum de discipulis meis, qui tibi et populo tuo sanitates impertiat, et ad sublimitatem fidei vos perducatur, etc. »

Item ex synodica trium patriarcharum, videlicet Cosmæ Alexandriæ, Theodori Antiochiæ, et Theodori Hierosolymæ, quæ in prædicto concilio relecta, ab omnibus fideliter honorata venerabiliter suscepta est: ubi post multa sanctorum Patrum testimonia, Theodorus patriarcha Hierosolymorum inquit: « Restat mihi tempus enarrandi de Abagaro Edesseno, et alia aut similia sanctorum Patrum, quæ et vos melius cognoscitis. Persevera, sanctissime Pater, persevera in eadem bona fide, corroboratus super petram fidei, sicut deilogoque vox affata est apostolum Petrum: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; et portæ inferi non prævalent adversus eam* (Math. xv). Vere non prævalent ei in sæculum sæculi. Cognitum facimus tibi sanctissimo domino ego humilis Theodorus patriarcha

Hierosolymorum, et hi qui nobiscum sunt, Cosmas patriarcha Alexandriae, et Theodorus patriarcha Antiochia: idipsam intelligimus et credimus, sicut et vestræ sanctitati patet, etc.)

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XIX. — *Reprehensio.* Quod nec illud ad hanc pertineat, ut illi dicunt, quod scriptum est: *Quoniam non est jam propheta, et nos non cognoscet amplius (Psalm. LXXIII).*

Responsio. Pro hæreticis illis, qui in pseudosyllogo sub Constantino quondam hæretico imperatore gloriantes se aliquid sapere et intelligere, nescientes talia, ipsi psalmice dixerunt. Coæquantes eos Judæis, de quibus beatus Augustinus in eodem psalmo explanavit, dicens: « Ecce isti Judæi, qui se dicunt non agnosci adhuc; » et post pauca: « Jam signa tua non vides, jam non est propheta, et dicis: Et nos non cognoscet adhuc, quia vos non agnoscitis adhuc. Jam non est propheta, et nos non cognoscet adhuc: usquequo Deus, exprobravit inimicus? » Similiter et ipsi hæretici: usquequo princeps eorum, videlicet Constantinus hæresiarcha, exprobratus est, non intellexerunt, et ideo redacti sunt ad nihilum.

IN ACTIONE SEXTA.

CAP. XX. — *Reprehensio.* Quomodo intelligendum est quod in Canticis canticorum scribitur: *Ostende mihi, faciem tuam: auditam fac mihi vocem tuam, quoniam vox tua suavis est, et facies tua speciosa (Cant. II);* quod quidem capitulum illi impudentissime ad imaginum visionem protulerunt.

Responsio. Recte illud protulerunt, quia visio sacrarum imaginum ad speciosam formam Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi secundum carnem, sanctæque ejus genitricis, et sanctorum pertinet. In persona enim Christi et Ecclesie diversa sanctorum Patrum opuscula in Cantica canticorum explanata sunt: et si, quomodo intelligendum est, scire velint, sancti Epiphanius episcopi Cypri proferimus expositionem, in qua inter multa diversa inquit: « *Ostende mihi faciem tuam, et auditam fac mihi vocem tuam;* hoc est, per legem et prophetas non mihi loquaris, sed temetipsum totum mihi demonstra: sicut et Moyses tali desiderio comprehensus, fiducia-liter dicebat ad Deum: *Ostende mihi teipsum, ut te videam (Exod. xxxv).* Sed tunc equidem dixit Moysi: *Nullus videbit faciem meam, et vivet.* Sponsæ autem suæ volens semetipsum ostendere, incarnatus ei se induto corpore demonstravit, per virtutis modum, per sustentationem et innocentiam, tradens ei pietatis aspectum. Ostendit igitur ei faciem suam conceptus in Dei genitrice virgine (*Matth. v.*), et audire eam fecit vocem suam, cum doceret in Oliveti monte discipulos, et rursus dum per eos in universum orbem terrarum prædicationis dogmata destinasset. *Quoniam vox tua suavis, et facies tua speciosa (Cant. II).* Vox ejus vere suavis est, quæ dicit: *Venite, benedicti Patris mei,* etc. (*Matth. xxv.*) Vox tua suavis, hoc est quæ cæcos videre fecit, cum diceret: *Secundum fidem vestram fiat vobis (Matth. ix).* Vox tua suavis, id est dicendo: *Venite ad me omnes qui laboratis,* etc. (*Matth. xi.*) Vox tua suavis est dicens paralytico: *Surge, tolle grabatum tuum, et ambula (Marc. II).* Vox suavis est, dicens: *Confide, fili, remittuntur peccata tua (Matth. ix).* Vox tua suavis est, dicens: *Confide, filia, fides tua te salvam fecit; vade in pace (Luc. vii).* Et alia plura quæ per ordinem exarare longum est. »

IN ACTIONE SEXTA.

In tomo primo.

CAP. XXI. — *Reprehensio.* Quod non ad adorandas imagines pertineat quod scriptum: *Creavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam.*

Responsio. Si sic intelligunt, quod creavit Deus hominem ad imaginem et ad similitudinem suam (*Gen. I*), quia propter adorandas imagines explanavit hoc

PATROL. XCVIII.

Tarasius patriarcha, de intellectu habere nihil quippiam videntur, ut scriptum est, et intelligere non poterunt. Tarasius namque patriarcha dum concilio hæreticorum renueret, et exprobraret quod in eorum obscuritate contra sacrarum imaginum stabilitatem dicere ausi sunt: « Quatenus propriæ manus opus plasmator Deus videns perire, etc. Idcirco hoc dixit sensu, quoniam quidem terrigena imaginem Dei honoratur, etc. » Et post pauca: « Imaginum facturæ, et deliberatione vacua sævissime gloriari per eos facta, et variis sermonibus eorum mentem consuetes, Ecclesiam Dei ut errantem judicant, etc. »

Nam creavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam. Beatus Augustinus in lib. v, ex eo quod in Genesi sexto die factum legitur, inter cætera inquit: « Et modo attendite: in pœna sua constitutus est homo, et quantum valent reliquæ imaginis Dei, quæ in illo remanserunt. Obtrivit ipsam imaginem per peccatum, et ipsa reformatur per gratiam, per quæ [*Edit. Rom., quæ per*] libidinem obsolefacta est. Quomodo enim nummus, si confricetur ad terram, perdit imaginem imperatoris, sic mens hominis, si confricetur libidinibus terrenis, amittit imaginem Dei. Venit autem monetarius Christus, qui repercutiat nummos. Et quomodo repercutit nummos? Donando peccata ex gratia: et ostendet tibi, quia Deus quærit imaginem suam. Nam quando illi de tributo Cæsaris dictum est: *Licet tributum dare Cæsari (Matth. xxii; Marc. xii)?* Tentabant enim eum, ut si diceret, Non detur, calumniarentur illi per exactores tributi: Ecce qui docet ut non demus tributum; si autem diceret, Detur: Ecce qui maledixit Jerusalem: fecit illam tributariam. Quid ergo ipse dixit, et quid admonuit? *Quid me tentatis, hypocritæ? Afferte mihi nummum: et obtulerunt illi. Et ait: Cæsus habet imaginem et inscriptionem? Responderunt: Cæsaris. Tunc ait: Reddite ergo Cæsari quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei sunt (Ibid.);* id est, si Cæsar quærit imaginem in nummo, Deus non quærit imaginem in homine? etc. » Item sancti Severiani Gabalanensis episcopi de homilia quæ in sabbato dicta est, *Ad imaginem et similitudinem (Gen. viii),* inter cætera: « Et sicut nos, si non adest imperator, honoramus imaginem imperatoris, sic et creatura et non videns invisibilem qui ad imaginem factus est honorabat, etc. »

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XXII. — *Reprehensio.* Quomodo intelligendum sit quod scriptum est: *Abraham adoravit populum terræ filios Heth (Gen. xxiii),* sive quod Moyses Jetro legitur adorasse: quibus exemplis ii qui propter adorandas imagines synodos faciunt, suum errorem fulcire affectant: et quia nec Jacob Pharaonem, nec Daniel Nabuchodonosor regem, ut illi dicunt, uspiam leguntur adorasse.

Responsio. Beatus Augustinus in psalmo XLVI nos docuit, dicens: « Dominus Deus noster fidem, in qua vivimus per libros suos [*Edit. Rom., sanctos*], Scripturas sanctas, multipliciter nobis varieque diffundit, sacramenta quidem verborum varians, fidem tamen unam commutans. Una enim eademque res ideo multis modis dicitur, ut modus ipse dicendi propter fastidium varietur, sed propter concordiam una fides teneatur, etc. » Item ejusdem beati Augustini de filio Abraham ducto ad sacrificium, inter cætera: « Duo illi servi dimissi, et non perducti ad locum sacrificii, Judæos significabant: asina illa nescio quid Judæorum significabat. Nolite mirari, quia toties una res potest multis modis significari, etc. »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XXIII. — *Reprehensio.* Quod non ad adorationem imaginum pertineat, nec in nostris codicibus, qui ex Hebraica veritate translati sunt, invenitur quod illi in sua synodo dicunt: « Jacob suscipiens a filiis suis vestem talarem tabefactam Joseph, oscula

ius est cum lacrymis, et propriis oculis imposuit. » **A** **Responsio.** Sancti Gregorii Theologi de sermone pœifico tertio (*Orat. 2 de pace*), inter cœtera : « Pax amica, quæ ab omnibus quidem laudatur bonum, a paucis vero conservatum, ubi aliquando reliquisti nos tantam jam tempus, et quando reverteris ad nos? Et præsentem amplector, et recedentem invocabo multis lamentationibus et lacrymis, quibus neque Jacob Joseph illum patriarcham a fratribus venditum (*Gen. xxxvi*), a bestia autem raptum, ut sperabat : a neque David Jonatham suum amicum, aut filium Abessalon postmodum : quorum unus visceribus paternis laceratus. Fera rapuit, clamabat, Joseph, fera pessima et immanueta : et pueri vestem tabescentem apposuit, sicuti pueri carnes osculabatur, etc. » Unde et in multorum Patrum opusculis de diversis historiis asserta leguntur. In libro enim tertio sancti Ambrosii ad Gratianum imperatorem (*Cap. 3*) ita inter cœtera invenitur : « Neque ad præjudicium trahas quia non moritur Gabriel, non moritur Raphael, non moritur Uriel. » Ecce et in nostris codicibus, qui ex Hebraica veritate translati sunt, nequaquam invenitur Uriel scriptum.

Item in ejusdem sancti Ambrosii libro secundo de Spiritu sancto (*Cap. 7*), inter cœtera : « Esdra nos docuit, dicens in tertio libro. » Similiter nec in nostris codicibus, qui ex Hebraica veritate translati sunt, susceptus est tertius liber Esdræ, nisi tantummodo duo. Sed et sanctus Gregorius egregius papa in epistola sua Theocistæ patriciæ missa (*Lib. ix, epistola 39*), inter cœtera inquit : « Quantæ autem virtutis præcursor nostri Redemptoris sui, novimus, qui per sacrum eloquium non solum plus quam propheta, sed etiam angelus vocatur; sed tamen, sicut mortis ejus historia testatur, post mortem a persecutoribus corpus ejus incensum est. » Et nos legimus in sancto Evangelio (*Matth. xiv*), corpus ejusdem sancti Joannis Baptiste a discipulis suis sepulchrum esse : et peccatus Gregorius dicit per historiam, ejusdem sancti Joannis Baptiste corpus incensum esse. Et ideo, ut diximus, sanctorum dicta nequaquam respuuntur, quia sacram totam divinam Scripturam quis aliquando comprehendere valebit?

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XXIV. — Reprehensio. De eo quod indocte et imordinate dicunt : « Si calumniaris me quoniam ut Deum adoro lignum crucis, cur non calumniaris Jacob adorantem summitatem virgæ Joseph? » Sed manifestum est quoniam non lignum videns adoravit, sed per lignum Joseph, sicut et nos per crucem Christum.

Responsio. Ipsam namque virgam, videlicet sceptrum, fideliter atque pulchre in typo crucis explanavit beatus Augustinus in psalmo xxxvii, inter cœtera dicens : « Imo jam in nomine Christi evenire gaudeamus. Jam tenentes sceptrum subduntur ligno crucis : jam fit quod prædictum est : *Adorabunt eum omnes reges terræ; omnes gentes servient illi* (*Psal. lxxi*). Jam in frontibus regum pretiosius est signum crucis quam gemma diadematis. »

IN EADEM ACTIONE.

Et repertum [repetitum] est in actione septima.

CAP. XXV. — Reprehensio. Non pertinere ad imaginem adorationem, ut illi dicunt, quod scriptum est : *Jacob Pharaonem benedixit.*

Responsio. Semper benedicere nos docet sancta Scriptura : *Benedicite, et nolite maledicere* (*Rom. xii*). Item : *Benedicite omnia opera Domini Domino* (*Daniel iii*), docemur : et rursus prostrati in oratione spiritaliter ante Sancta sanctorum psalmifica dicimus : *Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, et metuant eum omnes fines terræ.* Quapropter si de divinæ Scripturæ benedictionibus exarare volumus, antequam sermo, ut opinamur, chartæ ces-

• Locus obscurus.

abunt. Tamen unum vobis sancti Augustini addimus testimonium de ipso Jacob luctante cum angelo, ubi inter cœtera inquit : *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi* (*Psal. lxxvi*). Quia per carnem nos prius benedixit Dominus, norunt fideles, quid accipiunt, quia per carnem benedicuntur : sciunt quia non essent benedicti, nisi caro illa crucifixæ daretur pro sæculi vitæ.

IN ACTIONE QUINTA.

CAP. XXVI. — Reprehensio. Quod vana sit operum qui salutem suam in imaginibus ponunt, dicentes : « Sicut Israeliticus populus serpentis aëni inspectione servatus est, sic nos sanctorum effigies aspicientes salvabimur. »

Responsio. Antea jam hoc in prædictis sacris conciliis prædecessorum meorum sanctissimorum pontificum explanatum est, dicentibus etiam hoc sanctissimis Patribus. Addendum est ad incredulorum satisfactionem et directionem Francicam, quid Deus famulo suo Moysi præceperit, diceas : in libro enim Numeri ita legitur contra pestem quæ eis irruerat : *Fac serpentem, et pone eum pro signo : qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, et posuit pro signo : quem cum percussus aspicerent, sanabantur* (*Num. xxi*). O insania fremendum contra fidem et religionem Christianam, ut asserat non colere aut venerari imagines, in quibus figuræ sunt Salvatoris, ejus genitricis, vel sanctorum, quorum virtute subsistit orbis, atque potitur humanum genus salutem. Aëni serpentis inspectione credimus Israeliticum populum a calamitate injecta liberari, Christi Dei nostri et sanctorum effigies aspicientes atque venerantes dubitamus salvari? Absit talium vefariæ temeritatis cedere amentix : Patrum prisce sequamur traditiones, et ab eorum doctrina nulla declinemus ratione. Possamus enim ita tenentes, quemadmodum nostri prædecessores atque patres, eorum plenam gratiam obtinere.

Item beati Augustini de eo quod apparuit Deus, de virga et manu colorata, et aqua in sanguinem versa : « *Sicut Moyses exaltavit serpentem in eremo, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam* (*Joan. iii*) ; hoc est, quicumque percussus fuerit a serpente peccatorum, Christum intueatur, et habebit sanitatem in remissionem peccatorum. »

Item ejusdem sancti Augustini super Joannem evangelistam de eodem sermone homilia (*Tract. xii*), inter cœtera : « Interim modo fratres, ut a peccato sanemur, Christum crucifixum intueamur : quia sicut Moyses, inquit, exaltavit serpentem in eremo, » usque in eo ubi dicit : « *Sed habeat vitam æternam*; » et post pauca : « Hic autem ait : *Ut habeat vitam æternam.* Hoc enim interest inter figuram sive imaginem, et rem ipsam : figura præstabat vitam temporalem, res ipsa, cujus illa figura erat, præstabat vitam æternam, et cœtera. »

Item ejusdem sancti Augustini libro tertio de Trinitate (*cap. 10*), inter cœtera : « Nam sicut unctio lapidis Christum in carne, in qua unctus est olivo exultationis præ participibus suis, ita virga Moysis conversa in serpentem, ipsum Christum factum obedientem usque ad mortem crucis. Unde ait : *Sicut exaltavit Moyses serpentem in eremo, sic oportet exaltari Filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam* (*Joan. iii*). Sicut intuentes illum serpentem exaltatum in eremo, serpentum morsibus non peribant. Vetus enim homo noster confixus est cruci cum illo. Per serpentem enim mors intelligitur, quæ facta est a serpente in paradiso, modo locutionis per efficientem id quod efficitur demonstrante. Ergo virga in serpentem, Christus in mortem, et serpens rursus in virgam, Christus in resurrectionem, totus cum corpore suo, quod est Ecclesia, etc. »

Item sancti Severiani episcopi Gabalensis in

sermone sanctæ crucis, inter cætera : « Putas non erat justum dici : Si quis vestrum morsus fuerit, respiciat in cælum sursum ad Deum, et salvabitur ? Ut enim et attendi cælo relinquat, non potuit dicere : Si quis morsus fuerit, aspiciat lucernam luminis, et salvabitur ? aut aspiciat ad mensam propositionis sanctorum panum, et salvabitur ? aut ad altare, aut ad velum, aut in arcam, aut in imaginem cherubim, aut in propitiatorium ? Sed nihil horum ad medium adduxit legislator magnus, sed solam sedit crucis imaginem, et hanc per maledictum serpentem. Dic mihi ut fidelis famulus : Quod interdiciis, facis ? quod abrenuntias, ædificas ? Qui dicis, Non facias sculptile, et fusilem sculptis serpentem ? Sed illam quidem legem posui, ut materias abscindam impietatis, et populum hunc eriam omni idolorum cultura : nunc autem effundo serpentem, ut præfiguram imagine Salvatoris dispensationem, præplannans cursum apostolorum, etc. »

IN ACTIONE QUINTA.

Et repletum est in quarta.

CAP. XXVII. — *Reprehensio.* Importuna et deliramento plena dictio Leouis Phocææ episcopi, qui in eo quod ad imaginem adorationem conversus est, sibi versiculum Psalmistæ accommodat, dicentis : *Convertisti planctum meum in gaudium mihi ; concidisti saccum meum, et circumdediti me lætitia (Psal. xix).*

Responsio. Omni homini Christiano licet cum Psalmista orare, ut quando a tenebris in lucem per gratiam venerit Christi, juste dicat : *Convertisti planctum meum in gaudium mihi (Ibid.) ;* quia quando erutus est ab hæresi, tunc scissus est saccus ejus. Quando vero rectæ fidei cognovit veritatem, tunc ab orthodoxis sanctæ catholicæ Ecclesiæ circumdatus est lætitia. De hoc ipso sanctus Augustinus in ejusdem psalmi explanatione (in principio) similiter inquit : « Concidisti lamentum [velamentum] peccatorum meorum, tristitiam mortalitatis meæ, et cinxisti me stola prima, immortalis lætitia. » Et iterum : « Ut non plangat, sed cantet tibi, non humilitas, sed gloria mea : quia jam ex humilitate exaltasti me, et non compungar conscientia peccati, timore mortis, timore judicii, et cætera. »

IN ACTIONE SEXTA.

In tomis primi fine.

CAP. XXVIII. — *Reprehensio.* Quod non pertineat ad imaginum adorationem contemnentes illud quod Psalmographus cecinit : *Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum, labia dolosa in corde, et corde locuti sunt mala (Psal. xi).*

Responsio. Non ita est, ut illi contempserint quod Psalmographus cecinit : *Vana locuti sunt, etc. ;* sed contemnentes deliramenta hæreticorum in perversa facie ipsorum, cum Psalmographo cecinerunt de illis : *Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum, et quod sequitur.* Beati Augustini in ejusdem psalmi explanatione, inter cætera : « Veritas una est, qua illustrantur animæ sanctæ. Sed quoniam multæ sunt animæ, in ipsis multæ veritates dici possunt, sicut ab una facie multæ in speculis imagines apparent. » Et post pauca : « Superbi hypocritæ significantur, in sermone suo spem ponentes ad decipiendos homines, sed Deo non subditi. »

IN ACTIONE SECUNDA.

CAP. XXIX. — *Reprehensio.* Quomodo intelligendum est quod Psalmographus cecinit : *Misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax complexæ sunt se (Psal. LXXXIV) ;* quod temere aut adulatorie a Joanne presbytero et legato Orientalium in participatione beati papæ Adriani et Tarasii dicitur esse completum.

Responsio. Recte dictum est, quia Deus misertus est Ecclesiæ Constantinopolitane, et obviavit verita-

ti sanctæ catholicæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, quæ semper justitiam tenuit, ut scriptum est :

Justitiæ sedes, fidei domus, aula pudoris.

Quam justitiam, fidem atque pudorem, ut confessus est, ecclesia Constantinopolitana amplectens, quando ab errore conversa est, fecit pacem : quia tantummodo ipsa sola sedes Constantinopolitana resistebat oltantæ orthodoxæ fidei. Nam sedes Alexandria, seu Antiochena et Hierosolymitana semper nobiscum tenuerunt priscam traditionem, scilicet orthodoxam fidem, ut apud nos synodica earum pro sacrum imaginum stabilitate habere monstratur. Beati Augustini in ejusdem psalmi explanatione inter cætera : « Quia justitia et pax se osculantur, non litigant. Tu quare litigas cum justitia ? Ecce justitia dicit tibi : Ne fureris, et non audis : Ne adulteres, et non vis audire : Non facias alteri quod tu pati non vis : Non dicas alteri quod tibi dici non vis ; inimicus es amicæ meæ, dicit tibi pax, quid me quaeris ? Amica sum justitiæ. Quemcunque invenero inimicum amicæ meæ, non ad illum accedo. Vis ergo venire ad pacem ? fac justitiam. Ideo alius psalmus dicit tibi : *Declina a malo et fac bonum (Psal. xxxvi),* hoc est ama justitiam ; et cum declinaveris a malo, et feceris bonum, quære pacem, et sequere eam, etc. »

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XXX. — *Reprehensio.* Quod non ad adorationem imaginum pertineat, ut illi dicunt, quod scriptum est *Exaltate Dominum Deum nostrum ; et adorare scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est (Psal. xcvi).*

Responsio. Beati Augustini in ejusdem psalmi explanatione (circa med.) ubi inter cætera inquit : « Timeo non adorare scabellum pedum Domini mei quia psalmus mihi dicit : *Adorate scabellum pedum ejus (Ibid.) ;* » et post pauca : « Convertito me ad Christum, quia ipsum quaero hic, et invenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum ejus. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, et de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, et ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit : nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit ; inventum est quemadmodum adoretur tale scabellum Domini, et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. » Et post pauca. « Ideo et terram quamlibet, cum te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cujus pedum scabellum est quod adoras ; propter ipsum enim adoras. Ideo et hic subjecti : *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est (Ibid.).* Quis sanctus est, in cujus honore adoras scabellum pedum ejus ? etc. »

IN EADEM ACTIONE.

D CAP. XXXI. — *Reprehensio.* Quod nec de eo imaginum adoratio astrui possit, ut illi putant, quod scriptum est : *Adorate in monte sancto ejus (Ibid.).*

Responsio. Beati Augustini in ejusdem psalmi expositione (circa finem), inter cætera : « Hæretici non adorant in isto monte, quia mons iste implevit universam faciem terræ. Hæserunt in parte, et totum amiserunt. Si agnoscant Ecclesiam catholicam, adorabunt in isto monte nobiscum. Etenim lapis ille, qui præcisus de monte sine manibus, jam videmus quantum creverit, et quantas regiones terræ occupaverit, et usque ad quas gentes pervenerit. » Et post pauca : « Videmus contracta ab illo lapide omnia regna terræ (Daniel. ii). Quæ erant omnia regna terræ ? Regna idolorum, regna dæmoniorum fracta sunt. Regnabat Saturnus in multis hominibus ; ubi est regnum ejus ? Regnabat Mercurius in multis hominibus ; ubi est regnum ejus ? Fractum est, redacti sunt illi in regnum Christi, in quibus ille regnabat. »

Et post pauca : « Natus est ergo de monte sine manibus lapis ille ; crevit, et crescendo fregit omnia regna terrarum. Factus est autem mons magnus, et implevit universam faciem terræ. Hæc est Ecclesia catholica, cui vos communicare gaudete : illi autem qui non ei communicant, qui præter ipsum montem adorant et laudant Deum, non exaudiuntur ad vitam æternam, etc. »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XXXII. — *Reprehensio.* Quod non propter illos qui imaginum adorationem spernunt, ut illi delirant, per prophetam dicitur : *Declinantes ad obligationem adducet Dominus cum operantibus iniquitatem (Psal. CXXIV).*

Responsio. De hæreticis dixerunt : Sicut beatus Augustinus in eodem psalmo (circa finem) explanavit, inter cætera : « id est, quorum facta imitati sunt : quia eorum præsentis lætitiæ amaverunt, et futura supplicia non crediderunt. » Et post pauca : « Ergo quia Christus Filius Dei pax est, ideo venit colligere suos et secernere ab iniquis. Quibus iniquis ? Qui oderunt Jerusalem, qui oderunt pacem, qui volunt conscendere unitatem, qui non credunt paci, etc. »

IN ACTIONE QUINTA.

CAP. XXXIII. — *Reprehensio.* Absurdissime et incaute contra eos qui imagines adorare contemnunt, ab his qui eas adorant prolatum est testimonium sancti Evangelii : *Nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio (Luc. xi).*

Responsio. Valde nimis atque pulchre contra eos qui imagines contemnunt, dixerunt poni lucernam sub modio, quia lucerna fides nostra est, videlicet sanctæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ, de qua fide sanctus Ambrosius Mediolanensis episcopus super sanctum Evangelium secundum Lucam explanatione (Lib. vii, c. 11) inter cætera testatur dicens : « *Nemo lucernam accendit, et in abscondito ponit, neque sub modio, sed super candelabrum (Luc. xi).* Ergo quia in superioribus Ecclesiam Synagogæ prætulit, hortatur nos ut fidem potius nostram ad Ecclesiam transferamus. Lucerna enim fides est, juxta quod scriptum est, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine (Psal. CXVIII).* Verbum enim Dei fides nostra est, verbum Dei lux est (*Joan. i*), lucerna est fides. » Et post pauca : « Nemo ergo fidem sub lege constituat. Lex enim intra mensuram est, ultra mensuram gratia. Lex obumbrat, gratia clarificat ; et ideo nemo fidem suam intra mensuram legis includat, sed ad Ecclesiam conferat, in qua septiformis Spiritus relucet gratia, quam princeps ille sacerdotum fulgore supernæ Divinitatis illuminat, ne eam legis umbra restinguat. » Item sancti Joannis Chrysostomi de interpretatione Evangelii secundum Mattheum (*Homil. 15, post medium*), inter cætera : « Ego enim vero accendi, inquit, lumen : esse vero ardentem, vestræ fiat celeritatis : non propter vos solum, sed et propter eos qui futuri sunt, hujus splendore lætificari, et ad virtutem deduci, etc. »

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XXXIV. — *Reprehensio.* Quod non ita intelligenda sit sententia beati Athanasii Alexandrinæ urbis episcopi ut illi eam intelligendam putant qui hanc ad adorationem imaginum accommodare nituntur.

Responsio. Multæ quippe sententiæ beati Athanasii in eadem feruntur synodo, et qualem ex ipsis singulatin sententiam dixerint, minime in hoc capitulari exaraverunt : sed sicut in sacris conciliis prædictorum nostrorum prædecessorum sanctissimorum pontificum ejusdem sancti Athanasii sententiæ inter cætera scriptæ sunt, fideliter proferimus. Interrogatio Antiochi ad sanctum Athanasium pro imaginibus : « Cum lex et prophetæ dicant : Statuas et similitudines non adorabitis, quomodo vos facitis imagines et adoratis eas ? » Respondit : « Non sicut deos

imagines adoramus nos fideles : absit, pagani : sed tantummodo affectu et charitate nostræ anime ad vultum faciei imaginis apparentis. Unde multoties vultu deserto [deleto], sicut lignum purum atque commune, eam quæ dudum fuerat imago comburimus. Sicut enim Jacob approximans morti summitatem virgæ Joseph adoravit, non virgam honorificans, sed qui eam tenebat (*Genes. XLVII, juxta LXX*), sic et fideles non pro aliquo alio modo imagines adoramus, nisi pro desiderio effigie declarati ; » et alia plura similia, ut sequitur.

IN ACTIONE SEXTA.

CAP. XXXV. — *Reprehensio.* Quod non ad adorationem imaginum pertineat testimonium quod de sexta synodo protulerunt.

Responsio. Idcirco testimonium de sancta sexta synodo protulerunt ut clarifice ostenderent quod jam quando sancta sexta synodus acta est, a priscis temporibus sacras imagines et historias pictas venerabantur. Unde ipsa sancta sexta synodus fideliter per canones orthodoxe statuens, ita constituit dicens : « In quibusdam venerabilium imaginum picturis, agnus digito præcursoris monstratus designatur, qui in signum relictus est gratiæ. » Et post pauca (*Can. 81*) : « Secundum humanam figuram et in imaginibus a nunc pro veteri agno retitulari decernimus, etc. » Unde et beatus Augustinus in psalmo XCIII explanavit : « Si autem non adoras in Christo ista terrena, quamvis de illis similitudo quædam data est ad significandos sanctos, de quacunque creatura ducta fuerit similitudo, tu intellige similitudinem creaturæ, et adora artificem creaturæ, etc. »

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XXXVI. — *Reprehensio.* Quod nunquam ab apostolis exemplis aut verbis, ut illi garrunt, imagines adorare institutum sit.

Responsio. Sanctus Dionysius Areopagita, qui et episcopus Atheniensis valde nimirum laudatus est a sancto Gregorio papa, confirmante eum antiquum Patrem et doctorem esse. Iste sub temporibus apostolorum fuit, et in Actibus apostolorum monstratur (*Act. XVII*). Unde et a predictis sanctissimis prædecessoribus nostris pontificibus in sacris conciliis eorum, ejus confirmata sunt veridica testimonia pro sacrarum imaginum veneratione, inter cætera : « Amplectentes ista ex epistola sancti Dionysii episcopi Atheniensis, quæ directa est ad sanctum Joannem evangelistam. » Et infra : « Quid mirabile, si Christus verax, et discipulos iniqui de civitatibus ejiciunt ? ipsi digne sibi judicantes, et de sacro scelerati interdicitur recedentes ? In veritate et manifeste [interdicti et recedentes ? In veritate manifeste] imagines sunt visibilia invisibilibus. Nec enim in sæculis supervenientibus culpabilis erit ex ejus justitia respectus Dei [auctor erit Deus justarum a se separationum, sed qui sese a Deo separant. (*Cælestis hierarch. cap. 4*.) »

Item ejusdem de cælesti Militia : « Prædicta enim incorporea agmina diversis coloribus effiguntur, et compositionibus [agmina materialibus figuris et comp.] varios per colores tradidit, quatenus tacite nosmetipsos per sacratissimas [pro captu nostro per sacrat.] effigies ad simplices et incorporeales piamente transeamus. Etenim impossibile est nostra mente ad incorpoream illam pertingere cælestis militiæ imitationem visionemque nisi per elementorum poterimus per visibilem ad invisibilem pulcherrimamque attingere effigiem, et visibiles odoriferasque imagines rationali traditione invisibiles præfulgi, etc. [nisi proportionata sibi materiali utatur manuuctione, visibiles formas, et sensibiles odores habens, ut imagines invisibilis pulchritudinis, et intellectualis diffusionis.] »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XXXVII. — *Reprehensio.* Quod non ad adora-

tionem imaginum pertineat, ut ulli asserunt, sententia beati Cyrilli in expositione Evangelii secundum Matthæum.

Responsio. Sanctus Cyrillus Alexandrinus et sanctus Gregorius Nyssenus uno tenore in historia Abrahamæ pro sacrarum imaginum veneratione dixerunt : Nam in sacris conciliis prædictorum nostrorum sanctissimorum pontificum ita fertur de sermone sancti Cyrilli Alexandrini episcopi. « Quomodo imaginem si quis designatam iucundam respexerit, mirabitur quidem regis figuram, et quæ in illa apparet : hanc et ejus noscens conscriptionem pariter cernens delectabitur, ut ipsum regem aspiat, etc. »

IN ACTIONE SEXTA.

CAP. XXXVIII. — Reprehensio. Quod magnæ sit temeritatis ingentisque absurditatis, sæpe memoratas imagines corpori et sanguini Dominico æquiparare velle.

Responsio. Non æquiparaverunt, sed magis scripturaliter dixerunt : Nullus enim aliquando tubarum spiritus, sanctorum apostolorum aut probabilius Patrum nostrorum, quæ sine sanguine nostram libationem, quæ ad memoriam passionis Christi Dei nostri et omnis ejus dispensationis facta, dixit imaginem corporis ejus, nec susceperunt a Domino sic dicere aut confiteri, sed audiunt dicentem eum evangelicæ : *Nisi comederitis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non intrabitis in regnum cælorum* (Joan. vi). Et alia plurima ex Domini doctrina et beati Pauli apostoli (I Cor. xi), quæ exarare noluimus, quia in eadem per ordinem scribitur synodo : nam æquiparare, ut dicunt Iconoclastæ hæretici in eorum pseudosyllogo, venerandas imagines corpori et sanguini Dominico, insensibiliter æquiparaverunt.

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XXXIX. — Reprehensio. Quod præsumptive et indocte eas Tarasius cum complicibus suis sacratis vasibus æquiparare non formidet.

Responsio. Pro hoc in synodo dictum est a Tarasio patriarcha Constantinopolitano : Quia et sacra diversa vasa habentes, hæc osculamur et amplectimur, et sanctificationem quamdam accipere ab iis speramus, eo quod hæretici in eorum pseudosyllogo oblatrantes delirabant, neque orationem sacram sanctificantem eam, ut ex hoc ad sanctam a communi transferatur, sed manere communem et inhonoratam, sicut eam operatus est pictor. Nos vero in his fideliter et veraciter dicimus et probamus, quia usus sanctæ nostræ catholicæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ fuit et est, quando sacre imagines vel historiæ pinguntur, prius sacro chrismate unguuntur, et tunc a fidelibus venerantur : instar facientes, ut locutus est Dominus ad Moysen dicens : *Faciesque unctionis oleum sanctum unguentum, compositum opere unguentarii, et unges ex eo tabernaculum testimonii, et arcam testamenti, mensamque cum vasis suis, candelabrum et utensilia ejus, altaria thymiamatis et holocausti, et universam suppellectilem, quæ ad cultum eorum pertinet : sanctificabisque omnia, et erunt sancta sanctorum : qui tetigerit ea, sanctificabitur* (Exod. xxx).

IN ACTIONE SEXTA.

In tomo secundo Epiphanius legit.

CAP. XL. — Reprehensio. Quod non ad eorum parentem pertineat, sicut illi dicunt : *Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam* (Psal. xi).

Responsio. Bene propheticæ dixerunt, cum Psalmista canentes, sicut beatus Augustinus in eodem explanavit psalmo, dicens : « *Disperdat Dominus universa labia dolosa, etc.* (Ibid.) *Universa dixit, quis se exceptum putet? sicut Apostolus dicit : In*

A omnem animam hominis operantis malum, Judææ primum et Græci. Et linguam superbam (Rom. ii). »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XLI. — Reprehensio. Quod non in eorum parentibus, ut illi dicunt, impletum sit quod scriptum est : *Inimici defecerunt fraxem in finem, et civitates eorum destruxisti.*

Responsio. Hunc versum semper cum prophetæ prophetici psalmicæ dixerunt. Unde et beatus Augustinus in eodem psalmo explanavit, dicens (Post principium) : « *Inimici defecerunt fraxem in finem : non pluraliter inimici, sed singulariter hujus inimici. Cujus autem inimici, nisi diaboli fraxem defecerunt? Hæ autem intelliguntur diversæ opiniones erroris.* » Et post pauca : « *Et civitates destruxisti. Civitates autem istæ sunt in quibus diabolus regnat, ubi dolosa et fraudulenta concilia tanquam curiæ locum obtinent, et cætera.* » Et ideo adimpletum est in ipsis hæreticis, quando sacras imagines temerantes procaciter deposuerunt.

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XLII. — Reprehensio. Quomodo intelligendum est : *Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges* (Psal. LXXII), quod quidem capitulum, sicut et cætera, illi aliter quam dictum sit intelligunt.

Responsio. Pro divitibus hujus mundi in errore existentibus, atque et aliis modis intelligitur. Nam et ipse sanctus Joannes Chrysostomus (*Orat. quod Veteris et Novi Testamenti unus sit legislator, etc.*), ubi se ostendit picturam sacrarum imaginum diligere, explanavit, dicens : « *Ego et ceræ infusam dilexi imaginem pietate repletam. Vidi enim angelum in imagine persequentem multitudinem barbarorum, et Davidem vere dicentem : Domine, in civitate tua imaginum eorum ad nihilum rediges* (Psal. LXXII). » Ecce lucidissime ostendit pater quomodo intelligendum est.

Item sancti Athanasii de interpretatione psalmodum, inter cætera : « *Civitas enim Domini, quæ sursum Jerusalem : imago autem eorum, terrestris. Quod enim dicit, tale est : Quoniam terrestris, inquit, induti sunt imaginem, et non cælestis, propter hoc ad nihilum rediguntur. Audient enim illo tempore : Nescio vos* (Matth. xxv), ut pote non indutos eadem Domini imagine, etc. »

Item sancti Augustini in ejusdem psalmi explanatione (Circa med.), inter cætera : « *Quicumque ista non habetis, non cupiatis; quicumque habetis, non in eis præsumatis. Ecce dixi vobis : non dico : Damnamini, quia habetis; sed damnamini, si de talibus præsumatis, si de talibus infemini, si propter talia magni vobis videamini, si propter talia pauperes non agnoscat, si generis humani conditionem communem propter excellentem vanitatem obliviscamini. Tunc enim Deus necesse est retribuatur in novissimo, et in civitate sua imaginem talium ad nihilum redigat.* »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XLIII. — Reprehensio. Quod non, ut illi gloriantur, propter illos dictum est qui imagines adorant : *Quoniam non derelinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas* (Psal. CXXIV).

Responsio. Recte cum propheta dixerunt : quia virga peccatorum hæretici sunt, et sors justorum orthodoxi, quemadmodum sanctus Augustinus in eodem psalmo explanavit, dicens : « *Sentitur ad tempus virga peccatorum super sortem justorum, sed non ibi relinquitur : non erit in æternum. Veniet tempus, quando Christus in claritate sua apparet, congreget ante se omnes gentes, et dividat eas, sicut dividit pastor hædos ab ovis. Oves ponet ad dexteram, hædos ad sinistram, etc.* » (Matth. xxv.)

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XLIV. — *Reprehensio.* De eo quod Joannes presbyter, Theodosio abbate monasterii sancti Andreae, recitante verba Joannis Chrysostomi, et dicente: Vidi angelum in imagine persequentem barbarorum multitudinem, dixit: Quis est iste angelus, nisi de quo scriptum est, quoniam angelus Domini percussit centum octoginta quinque millia Assyriorum in una nocte (IV Reg. xix), in circuitu Jerusalem exercitantium?

Responsio. Jam superius vobis exaravimus propter quod sanctus Joannes Chrysostomus protulit ipsum aspectum, sed ipsa varia multitudo unde fuisset transiit. Idcirco Joannes presbyter ex proprio arbitrio dixit, secundum divinam Scripturam existimans esse, quando angelus Domini percussit centum octoginta quinque millia Assyriorum in una nocte, in circuitu Jerusalem exercitantium? Nam utrum sic esset, an non, minime confirmavit, sed interrogative taliter memoravit.

IN EADEM ACTIONE

CAP. XLV. — *Reprehensio.* Dementissimum et ratione carens dictum Joannis presbyteri Orientalium, in eo quod ait quoniam non a sistente imperatore imago ejus honoratur: non enim inhonoratur: quatenus et nunc dominatore omnium Jesu Christo visibiliter nobis non apparente (invisibilis enim est carnalibus nostris oculis, sicut enim Deus, ubique adest), honorandam ejus imaginem, sicuti et in imperatore, Pater sensit.

Responsio. Non ex se hæc dixit Joannes presbyter Orientalium, sed de libro sancti Anastasii episcopi Theopoleos, qui in eadem synodo lectus est, et ideo dixit: Ostendit Pater quod non assistente imperatore imago ejus honoratur, non enim inhonoratur, et quod sequitur, ut supra.

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XLVI. — *Reprehensio.* De eo quod Joannes presbyter et legatus Orientalium incaute imaginum adorationem stabilire nitens, dixisse legitur: Erexit Jacob titulum Deo, quatenus et benedixit cum.

Responsio. In similitudine hoc dixit, quia cum evigilasset, tunc ille erexit titulum lapideum in loco quo locutus fuerat ei Deus, libans super eum libamina, et effundens oleum, vocansque nomen loci Bethel (Gen. xxxv). Et ideo plures similitudines interpretationum habere videtur. De libro beati Augustini, de Tractatu Esau et Jacob: « Inteligit, inquit, sanctitas vestra; multis enim modis significatur una res, id est Ecclesia. » Et post pauca: « Quia una res multis modis significatur, quæ nihil horum est per evidentiam, omnia est per figuram, etc. »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XLVII. — *Reprehensio.* Quam absurde agunt qui ad confirmandas imagines exemplum divinæ legis proferunt, dicentes propitiatorium, et duos cherubim aureos, et arcam testamenti, præcipiente Domino, Moysen fecisse.

Responsio. Jam superius mitissime exaravimus qualiter prædecessores nostri sanctissimi pontifices ad confirmandas imagines divinæ legis exemplum in eorum posuerunt sacris conciliis. Unde sanctus Gregorius Theologus in sermone de Pascha (*Orat. 2 de Pascha*, ante medium), inter cætera ait: « Et qui loquebatur ante ipsum ad Moysen, tunc cum de istis legem daret, *Vide enim, inquit, omnia facies secundum exemplar quod tibi ostensum est in monte (Exod. xxv)*, adumbratione quadam descriptionem invisibilium ostendens esse visibilia: et suadeor nihil horum sine causa, neque irrationabiliter hoc humi repens ordinatum esse, nec quod indignum esset et Dei constitutionibus et Moysis ministerio, etc. »

A Item beati Augustini de libro Exodi inter cætera: « Facta credimus, quemadmodum facta legimus, et tamen ipsa facta umbras fuisse futurorum apostolica doctrina cognoscimus. Putamus ergo specialiter [spiritualiter] esse investiganda quæ facta sunt, facta tamen esse negare non possumus, etc. »

CAP. XLVIII. — *Reprehensio.* Quod non parvi sit piaculi Scripturas sanctas aliter intelligere quam intelligendæ sunt, et ad hos sensus usurpatis accommodare quos illæ non continent: sicut in erronea synodo, quæ in Nicæa regnante Constantino mediante Irene matre ejus, residente Tarasio Constantinopolitano neophyto episcopo, gesta est.

Responsio. Hæc subjectæ reprehensiones non ex synodo, sed de sensu tractatæ sunt libri beati Augustini de eo quod apparuit Deus Moysi, ad finem ejusdem libri, ubi ita explanatum est. Omnia ergo futuri populi signa sunt et mysteria de Domino nostro Jesu Christo, et si qua alia sunt in libris veteribus sacramenta, sive illa intelligamus, sive non intelligamus, quærentem desiderant, non reprehendentem. Petamus ergo, quæramus et pulsemus, ut aperiantur nobis. Illis futura prædicta sunt sacramenta, nos præsentia videmus in Ecclesia.

CAP. XLIX. — *Reprehensio.* Quæ sit differentia imaginis et similitudinis, sive æqualitatis.

Responsio. Quis de fidelibus ignorare se putat aliquando, quæ sit imago, aut similitudo, vel æqualitas? In sancta vero catholica et apostolica Ecclesia humilibus datur gratia. Nam differentia mathematicorum exterioris arte disciplinæ fideles conservare despiciunt, beato Ambrosio dicente in libro primo de Fide (cap. 3), ubi inter cætera inquit: « Dicendum est nobis quod scriptum est: *Cave ne quis vos deprædetur per philosophiam et inanem seductionem, secundum traditionem hominum, et secundum elementa hujus mundi, et non secundum Deum (Coloss. ii)*. Onnem enim vim venenorum suorum in dialectica disputatione constituunt, quæ philosophorum sententia definitur, non astruendi vim habere, sed studium destruendi. Sed non in dialectica complacuit Deo salvum facere populum suum. Regnum enim Dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis. »

CAP. L. — *Reprehensio.* Quod contra beati Gregorii instituta sit imagines adorare seu frangere, et quia Vetus et Novum Testamentum, et pene omnes præcipui doctores Ecclesiæ consentiunt beato Gregorio in non adorandis imaginibus, nec ut aliquid præter Deum omnipotentem adorare debeamus, in multis locis confirmat sanctus Gregorius papa.

Responsio. Nequaquam sacras contempsit imagines aliquando, sed magis constantissime observavit, et eorum veneratus est figuras. Illud autem quod pene omnes præcipui doctores Ecclesiæ consentiunt beato Gregorio, irrationabile fuit scribere, quia sanctus Gregorius ad prædecessores suos Patres atque præcipuos doctores sanctæ catholicæ Ecclesiæ obediens et consentiens fuit. Nam illi beatus Gregorius in hoc existentes mundo nescierunt, nisi solus ille qui quos præscivit et prædestinavit, etc. Nam qualiter sanctos prædecessores suos veneratus sit, proferimus epistolam ejusdem sancti Gregorii (Lib. vii, epist. 7) ad Eulogium patriarcham Alexandinum directam, ubi inter cætera: « Præterea de Eudoxii hæretici persona, de cujus errore in Latina lingua nihil reperi, mihi a vestra beatitudine largissime gaudeo satisfactum. Virorum quippe fortissimorum Basilii, Gregorii atque Epiphaniï testimoniis protulisti, et manifeste preceptum cognoscimus eum in quem heroes nostri tot jacula dederunt, etc. » De veneratione vero sacrarum imaginum, sicut in cæteris epistolis suis sanctus Gregorius docuit, ita et in epistola sua ad Januarii episcopum Calaritanum (Lib. vii, ind. 2,

epist. 5), quæ sic incipit: « Judæi de civitate vestra huc venientes questi nobis sunt quod synagogam eorum, quæ Calatis [Caralis] sita est, Petrus qui ex eorum superstitione ad Christianæ fidei cultum Deo volente perductus est, adhibitis sibi quibusdam indisciplinatis, sequenti die baptismatis sui, hoc est Dominico, in ipsa festivitate Paschali, cum gravi scandalo sine vestra occupaverit voluntate, atque imaginem illic genitricis Dei Dominique nostri, et venerandam crucem, vel birrum album, quo de fonte surgens indutus fuerat, posuisset. » Et post pauca: « Considerantes hæc de re vestre voluntatis intentum ac magis iudicium, his hortamur affatibus ut, sublata exinde cum ea qua dignum est veneratione imagine atque cruce, debeatis quod violenter ablatum est reformare. » Et post pauca: « Ne ergo superscriptus Petrus, vel alii qui ei in hac indiscipline pravitare præbuere solatium sive consensum, hoc zelo fidei se fecisse respondeant, ut per hoc quasi eis necessitas fieret convertendi, admonendi sunt; atque scire debent quia hæc circa eos temperantia magis utendum est, ut trahatur ab eis velle non reniti, non ut adducantur inviti, quia scriptum est: *Voluntarie sacrificabo tibi, etc.* » (Psal. lxxv.) Ecce sanctus Gregorius non est ausus contradicere tali fidei pro sacris imaginibus, sed magis eam confirmavit, ubi dixit: « Non adducantur inviti. »

CAP. LI. — *Reprehensio.* Quod contra Dominicæ vocis imperium faciunt hi qui parentes eorum anathematizant: et si secundum eorum opinionem prædecessores eorum hæretici fuerint, isti ab hæreticis geniti, docti et consecrati sunt; sive de non iudicandis his qui de sæculo recesserunt, vel quantum istorum error a parentum errore dissentiat, cum videlicet illi imagines frangere, isti adorare censuerint.

Responsio. Isti qui hoc ex sensu scripserunt, vel ad magnisonum Ezechielem prophetam attendere debebant, dicentem: *Vivo ego, dicit Dominus, si erit vobis ultra parabola hæc in proverbium in Israel. Ecce omnes animæ meæ sunt: ut anima patris, ita et anima filii mea est. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et infra: *Et cum averterit se impius ab impietate sua quam operatus est, et fecerit iudicium et iustitiam, ipse animam suam liberavit.* Et post plura: *Nolo mortem impii, sed ut revertatur impius a via sua et vivat. Convertimini a viis vestris pessimis, et quare moriemini, domus Israel? Tu itaque, fili hominis, dic ad filios populi tui: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccaverit: et impietas impii non nocebit ei, in quacunque die conversus fuerit ab impietate sua, etc.* (Ezech. xviii et xxxiii.) Nam, ut sanctus Gregorius in Dialogis suis meminit (Lib. iii, c. 31), Ermigildo regi ab Ariana hæresi ad fidem catholicam converso, quid nocuit pater suus Arianus Livigildus Wisigothorum rex? Prorsus credimus quia nihil, sed magis cum in perditionem animæ suæ ipse pater ejus Arianus pro vera et orthodoxa fide eum occidi fecit, constantissimus Dei confessor et martyr effectus est: pater vero ejus Arianus in ignem æternum pro Ariana fide sua deductus est. Et quid potuit fidelem filium suum in quocunque lædere capitulo? Tunc namque gaudet sancta catholica et apostolica Ecclesia quando inimicos suos, videlicet hæreticos, videt in vera confessione ad eam reverti, Domino dicente: *Gaudium erit super uno peccatore, etc.* (Luc. xv.) Et si de uno gaudium sit, quanto magis de tot millium hominum reversione? quis audebit de fidelibus tandem aliquando resistere? Item ex sancto Augustino in psalmo lxxxiv, inter cætera dicitur (Post principium): « Peccata parentum non pertinent ad filios, quæ faciunt parentes jam natis filiis. Jam enim filii nati ad se pertinent, et parentes ad se pertinent. Itaque illi qui nati sunt, si tenuerint vias parentum suorum malas, necesse est

portent et merita ipsorum. Si autem mutaverint se, et non fuerint imitati parentes malos, incipiunt habere meritum suum, non meritum parentum suorum. Usque adeo autem non tibi obest peccatum patris tui, si te mutaveris, ut nec ipsi patri tuo obsit, si se mutaverit, etc. »

CAP. LII. — *Reprehensio.* Quod inutiliter et incaute Græci Ecclesiam catholicam anathematizare conati sunt in eorum synodo, eo quod imagines non adoret: cum utique prius debuerint omnino scrutari, quid uniuscujusque partis Ecclesia de hæc causa sentire vellet.

Responsio. Illi non anathematizaverunt catholicam Ecclesiam, sed magis ad eam reversi, anathematizaverunt pseudosyllogum illum una cum complicitibus ejus hæreticis, qui sacras imagines in sancta Ecclesia a priscis temporibus constitutas, inverecunde et incaute non solum deposuerunt, sed insuper incenderunt. Et ideo secundum traditionem sanctæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ alii ipsa reversi hæresi, specialiter eam contemnes anathematizaverunt. Item ex epistola sancti Gregorii ad Eusebium archiepiscopum Thessalonicensem directa (Lib. vii, ind. 2, epist. 8): « Hortamur, ut cum omni vivacitate ac sollicitudine fraternitatis hæc vestra rimari cura non desinat, et si ab hac eos insontes pravitare repererit, scandalum de filiorum suorum mentibus habitatorum satisfactione removeat, atque inter omnes hæreses specialiter Severum ac Nestorium anathematizet, etc. » Sic et isti fecerunt, de propria eorum hæresi revertentes.

CAP. LIII. — *Reprehensio.* Quia mulier in synodo docere non debet, sicut Irene in eorum synodo fecisse legitur.

Responsio. In ipsis enim exordiis Christianorum, cum ad fidem converteretur imperator Constantinus, mater sua Helena Augusta ad eum cum duodecim scribis et Phariseis, ac magistris et principibus Judæorum in urbem venit Romam et ipsa una cum filio suo Constantino Augusto concilium Judæos cum Christianis facere censuerunt. In quo præsidens sanctus papa Silvester cum pluribus sanctissimis episcopis, in ampliorem statum dilatantes Christianorum fidem, tam per sacram Scripturam quamque per miracula, Domino protegente, victores effecti sunt. Sed et sanctus Leo papa egregius doctor, pro sacrosancto quarto concilio ad Pulcheriam Augustam emisit epistolas suas. Unde et ipsa per senetipsam in sancta quarta synodo sedit, una cum fidelissimo Marciano imperatore. Item ex libro sancti Augustini, de eo quod in Genesi sexto die factum legitur, inter cætera: « Produxit terra herbam pabuli et ligna fructifera: producunt et homines in Ecclesia opera misericordiæ: post ipsa opera, quæ etiam Domino exhibita sunt, cum esset in carne, non solum a viris, sicut fuit Zachæus, sed etiam a mulieribus quæ ei ministrabant de substantia sua, etc. »

CAP. LIV. — *Reprehensio.* Quod non ideo adorandæ sunt imagines quod per eas, ut illi dicunt, nonnulla signa demonstrata fuisse videntur, cum tamen non omnes res adorentur per quas vel in quibus miracula apparent.

Responsio. Jam superius exaravimus pro adorandis imaginibus, qualiter in eorum explanaverit definitione, demonstrantes eis osculum et honorabilem salutationem reddere, nequaquam secundum fidem nostram veram culturam, quæ decet solam divinam naturam. Ex libro sancti Augustini in psalmum lxxvi (Post medium), inter cætera: « Tu vere magnus Deus faciens mirabilia in corpore, in anima solus faciens. » Et post pauca: « Fecit et Moyses, sed non solus, fecit et Elias, fecit et Eliseus, fecerunt et apostoli, sed nullus eorum solus. Illi non facerent, tu cum eis; tu quando fecisti, illi non tecum. Non enim tecum fuerunt cum fecisti,

quando et ipsos tu fecisti. Tu es Deus, qui facia mirabilia solus, etc. »

CAP. LV. — *Reprehensio*. De eo quod apocryphas et omni derisione dignas nennias suis locutionibus interposuerunt.

Responsio. Ad derisionem et opprobrium hæreticorum, qui pseudosyllogum illum fecerunt, eorum apocryphas nennias, quas deliraverunt, in medium deduxerunt, demonstrantes eis qualem errorem conabantur in sanctam catholicam et apostolicam introducere Ecclesiam. Et idcirco qui ex ipsa reversi sunt hæresi, cum propheta caneabant pro ipsis hæreticis: *Inimici defecerunt framææ in finem, etc.* (Psalm. ix.) alia plura. Item sancti Gregorii Theologi de sermone in Epiphaniis (*Oratione in sancta lumina*), inter cætera: « Acedamus ad lucem, et efficiamur etiam ipsi lux participatione lucis æternæ. » Et post pauca: « Nunquid tale aliquid in mysteriis suis habeat paganorum delira commenta, et mysteria obscura, adinventorum dæmonum, aut furiosæ mentis vesana fragmenta, tempore confirmata, et fabulis commendata? Ea enim, quæ tanquam vera adorant, rursum ficta esse et composita per fabulas docent. Quod si essent vera, utique fabulosa non essent, cum sint omni genere contraria sibi veritas et signum. Sed agunt omnia, tanquam vere pueri in plateis ludentes ac sibi invicem illudentes. Nulla ibi virilis sensus et perfectæ rationis assertio, nihil quod proferre valeant adversus cultores verbi Dei, et alia similia plura.

CAP. LVI. — *Reprehensio*. De eo quod quanto plura exempla hæreticorum et imagines spernentium vel despicientium trahunt, tanto parentes suos majoribus conviciis et injuriis inonorant, quos procul dubio eorum sequaces in hac parte fuisse profitentur.

Responsio. Ecce ipsum unum tenorem in hoc capitulari sæpius referunt, quia parentes eorum desperaverunt atque injuriantes inonoraverunt. Et ideo et nos, ut superius exaravimus, pro hujusmodi breviter addentes dicimus, quia nec parentes boni possunt filiis malis prodesse, neque filii boni possunt parentibus malis auxilium ferre, sed unusquisque pro se reddet rationem Deo. Magis autem multum laudabiles sunt qui parentes eorum non sequuntur in sævissimo errore, reversi ad veram fidem orthodoxam sanctæ catholice et apostolicæ Ecclesiæ. Ex libro sancti Augustini de prophetia (*Tract. de ovibus*, circa finem), ubi ad oves loquitur Deus, inter cætera: « Ergo quicumque ab hæreticis transierint ad Catholicam, non habebunt hoc opprobrium gentium, nec portabunt maledictum dissensionis, quia permanent in radice unitatis, in plantatione charitatis: Non portabunt maledictum, et scient quoniam ego sum Dominus Deus eorum, et ipsi populus meus domus Israel, dicit Dominus Deus (Ezech. xxxiv). »

CAP. LVII. — *Reprehensio*. Quod non sit, contra religionem Christianam, ut illi dicunt, non colere et non adorare imagines.

Responsio. Ex libro beati Augustini de tractatu Proverbii Salomonis, inter cætera: « Invenis hominem porrigentem manu eleemosynas pauperum, nec tamen de Deo ibi cogitantem, sed hominibus placere cupientem. Linea vestis videri potest, interiorem lineam non habet. Invenis alium dicentem tibi: Sufficit mihi in conscientia Deum colere, Deum adorare: quid mihi opus est aut in ecclesiam ire, aut visibiliter misceri Christianis? Lineam vult habere sine tunica: non novit, non commendat talia opera mulier ista. Dicenda sunt quidem et docenda spiritualia sine carnalibus, sed illi qui accipiunt debent tenere spiritualia, et non carnaliter operari carnalia, etc. »

CAP. LVIII. — *Reprehensio*. Quod non parvi sit erroris, manufactas imagines arcæ testamenti Domini coquare conari, ut illi in sua synodo facere conati sunt.

Responsio. Item ex tractatu sancti Augustini de Esau et Jacob, inter cætera: « Duo Testamenta di-

cuntur in lege, unum Vetus, alterum Novum. Vetus promissiones habebat temporales, sed significationes spirituales. Intendat charitas vestra. Si promissa est Judæis terra promissionis, significat aliquid spiritualiter terra promissionis. Si promissa est Judæis civitas pacis Jerusalem, significat aliquid nomen civitatis Jerusalem: » et similia alia plura. Unde, ut superius exaravimus de eodem libro sancti Augustini una res multis modis significatur: quæ nihil horum est per evidentiam, omnia est per figuram, etc.

CAP. LIX. — *Reprehensio*. Quod non sint coquandæ imagines reliquiis sanctorum martyrum et confessorum, ut illi in sua erronea synodo facere nituntur, eo quod reliquie aut de corpore sunt, aut de his quæ in corpore, aut de his quæ circa corpus ejusdem sancti fuerunt; imagines vero nec in corpore, nec circa corpus fuisse vel fore creduntur illis quibus ascribuntur.

Responsio. In sacris prædictis conciliis prædecessorum meorum sanctissimorum pontificum hæc oblata sunt testimonia, id est sancti Gennadii Massiliensis episcopi, qualiter veneranda sint corpora vel reliquie sanctorum, capitulo 40: « Sacrorum corpora, et præcipue beatorum reliquias, ac si Christi membra sincerissime honoranda, et basilicas eorum nomine appellatas, velut loca divino cultui mancipata, affectu pûssimo et devotione fidelissima adeundas. Si quis contra hæc sententiam venit, non Christianus credatur, sed Eumonianus. » Item de petitione clericorum et monachorum sanctæ Antiochenæ Ecclesiæ adversus Severum hæreticum in sancta quinta synodo: « Neque enim de sanctis altaribus pepercit, sacratissima vestimenta vasaque nonnulla discernens, cæteraque fundens distribuit consentientibus sibi (In synodo sub Menna, act. 4). Ausus fuit enim ille, beatissimi, quæ in typum Spiritus sancti aureæ argenteæque columbæ pendebant supra sacratissimos fontes et altaria, cum reliquiis usurpare, dicens: Non est necesse in specie columbæ Spiritum sanctum nominare, etc. »

CAP. LX. — *Reprehensio*. Quod hæc synodus, quæ nec synodus quidem dicenda est, nullatenus acquipari possit Nicænæ synodo, quanquam in eodem sit agitata loco, sicut Joannes presbyter adulanter dixisse perhibetur: quippe cum ab ea non solum in cæteris, sed in symbolo discrepare noseatur.

Responsio. Jam superius exaravimus hujus synodi divina dogmata irreprehensibilia existere, sicut præcipuorum sanctorum Patrum mirifice demonstrant opuscula. Nam si quis a prædictæ synodi symbolo discrepare se dixerit, discrepare videtur a sanctorum sex synodorum symbolo, eo quod isti non ex se, sed per sanctorum dogmatum constitutiones locuti sunt. Ex libro sanctæ sextæ synodi, inter cætera (Act. 17): « Sufficiebat quidem ad perfectam orthodoxæ fidei cognitionem atque confirmationem, pium atque orthodoxum hoc divinæ gratiæ symbolum. Sed quoniam non destitit ab exordio adinventor malitiæ, cooperatorem sibi serpentem inveniens et per eum venenosam humanæ naturæ afferens mortem: ita et nunc organa ad propriam suam voluntatem apta reperiens, etc. »

Item ex libro sancti Augustini de Prophetia (*Loco citato*), ubi ad oves loquitur, inter cætera: « Laceribus et humeris vestris impellerebat, et cornibus vestris percutiebatis, et omne quod deficiebat comprimebatis, quousque dispergeretis eas foras: et salvabo oves meas. Sicut detestanda eorum iniquitas et crudelitas, ita laudanda pastoris nostri et Dei nostri misericordia. » Et post pauca sequitur: « Et super omnem terram gloria tua. Sponsus in cælo est, sponsa in terra est. Ille super omnes cælos, illa super omnem terram. O hæretice, credis quod in cælo non vides; negas quod in terra vides? Dicit ergo hæc, dicat et audiator, salvet oves suas. Et salvabo, inquit, oves meas, et jam non erunt in devastationem: et judicabo inter ovem et ovem, »

et excitabo super eas pastorem unum, et reliqua. »

CAP. I. — *Reprehensio.* Contra eos qui dicunt: Sic divinæ Scripturæ libros, ita imagines ob memoriam venerationis habemus, nostræ fidei puritatem observantes.

Responsio. Sancti Gregorii papæ ex epistola ad Serenum episcopum Massiliensem directa (Lib. ix, epist. 9), inter cætera: « Dic, frater, a quo factum sacerdote aliquando auditum est quod fecisti? Si non aliud, vel illud te non debuit revocare, ne despectis aliis fratribus solum te sanctum et esse crederes sapientem? Aliud est enim picturam adorare, aliud per picturam historiam quod sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus Scriptura, hoc idiotis pictura præstat cernentibus: quia in ipsa ignorantes vident quid sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt. Unde et præcipue genibus pro lectione pictura est: quod magnopere a te, qui inter gentes habitas, attendi debuerat. » Et post pauca: « Et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit. » Et rursus: « Quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi fuerant factæ, ut nescientes litteras, ipsam historiam attendentes, quid actum sit discerent, etc. » Item Sophronii episcopi Hierosolymitani, qui ita explanavit in sancta sua synodica, quæ in sancto sexto concilio oblata et mirabiliter suscepta est, de Spiritu sancto dicens: « Vere Patri et Filio consempiternum, consubstantialem atque contribulem, ejusdemque essentia etque naturæ. Similiter et deitatis Trinitatem consubstantialem, cohonorandamque ac consessorem, connaturalem et cognatam atque contribulem, in unam concapitulandam deitatem: atque in unam copulandam communem dominationem, absque personali confusione, et absque substantiali divisione. Trinitatem itaque in unitate credimus, et in unitate trinitatem glorificamus, et cætera. » Item ex epistola sancti Athanasii ad Epictetum directa, inter cætera: « Eorum vero qui putantur recte credere secundum omnia quæ dicta sunt a sanctis Patribus, qui propter inquisitionem immutare volentes, nihil aliud faciunt nisi secundum quod scriptum est: Proximum quidem potant insipientia: repugnant autem ad nullam utilitatem, sed ut simplices tantum evertant, etc. » Item sancti Augustini lib. vii de Trinitate (cap. 6), inter cætera: « Sic dicamus tres personas, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, quemadmodum dicuntur aliqui tres amici, aut tres propinqui, aut tres vicini, quod sint ad invicem, non quod unusquisque eorum sit ad seipsum. Quapropter quilibet ex eis amicus est duorum cæterorum, aut propinquus, aut vicinus, quia hæc nomina relativam significationem habent, etc. » Item ejusdem sancti Augustini lib. viii de Trinitate (in principio), inter cætera: « Tantam esse aequalitatem in ea Trinitate, ut non solum Pater non sit major quam Filius, quod attinet ad divinitatem, sed nec Pater et Filius simul majus aliquid sint quam Spiritus sanctus, aut singula quæque persona quælibet trium minus aliquid sit quam ipsa Trinitas. » Dicta sunt hæc, et si sæpius versando repetantur, familiaris quidem innotescunt: sed et modus aliquis adhibendus est, Deoque supplicandum devotissima pietate, etc.

IN ACTIONE PRIMA.

CAP. IV. — *Reprehensio.* De eo quod Basilius archiepiscopus in suæ fidei lectione, post confessionem Patris, et Filii, et Spiritus sancti, imaginum et lipsanorum osculationem et adorationem inseruit, fidem se habere dicens, participari ab his sanctificationem: remissionem vero peccatorum, sive carnis resurrectionem, seu vitam futuram omnino tacuit.

Responsio. Sanctus Ambrosius Mediolanensis episcopus in libro I (cap. 2) de Fide, quem ad Gratia-

num imperatorem misit, de Patre et Filio orthodoxe dogmatizans, inter cætera inquit: « Est enim plenitudo divinitatis in Patre, et plenitudo divinitatis in Filio. » Et de Spiritu sancto nil dixit, quia tantummodo de Patre et Filio explanavit. Et Basilius hæresim, quam abiciens anathematizavit, et confessionem de vera religione orthodoxæ fidei faciens, imagines sacras et lipsana sanctorum amplectens venerabiliter suscepit, de quibus dudum errorem habuit. Nam de remissione peccatorum, sive carnis resurrectione, seu vita futura, nullum habuit errorem, neque orthodoxæ fidei sanctæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ in hoc contradixit, sicut illi febriles et infelices hæretici, qui ex occasione imaginibus et lipsanis sanctorum detrahère conati sunt, cum ipsis sacris imaginibus ipsa lipsana sanctorum efficientes atque abnegantes contempserunt. Sed vix illis, quia de via recta declinantes, per erroneam semitam plenamque fructus gradientes, in foveam inciderunt, quam facientes, arsuri sunt in æternum. Si enim explanare volerimus de lipsanorum sanctorum veneratione per divinarum Scripturarum et sanctorum Patrum opuscula, quis valebit scribere, aut chartas proferre? Pauca enim ex multis breviter memoramus sancti Basili episcopi Cæsariæ Cappadociæ, in interpretatione psalmi cxv, inter cætera: « Ante hoc dicebatur sacerdotibus et Nazaræis: Quoniam omnis qui tetigerit mortuum, immundus erit, et ut lavet vestimenta sua. Nunc autem qui tetigerit ossa martyrum, accipiet aliquam participationem sanctificationis de corpore assistente gratia. *Preiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus, etc.* » (Psal. cxv.) Item sancti Joannis Chrysostomi episcopi Constantinopolitani in sermone in Epistolam beati Pauli apostoli ad Romanos (Serm. 32), inter cætera: « Ego autem et propter hoc Romam diligo. Insuper adhuc et aliunde eam habeo laudare, et pro magnitudine, et pro antiquitate, et pro specie, et pro multitudine, et potentia, et directionibus in præliis: Omnia autem talia derelinquens; pro hoc eam beatifico, quia et vivens eia scribebat, et sic eos diligebat, et præsentialiter eis locutus est, et vitam ibi temporalem finivit, et sanctum corpus ejus ibi habent, pro quo et honorabilior civitas magis quam pro aliis. Et sicut corpus magnum et forte oculos habet duos splendentes; sanctorum horum corpora, id est Petri et Pauli: ita non est cælum splendidius; quando sol emittit radios, sicut Romæ urbis: hæc duæ lampades ubique in mundo illuxerunt. Exinde ergo rapietur Paulus, exinde Petrus. Considerate et tremite: qualia videbit insiguia Roma, Paulum subito surgentem a loco requitionis suæ simul cum Petro, et proficiscentem obviam Christo? Quale mandat Christo donum Roma? quales coronas civitas continet duas? quales catenas aureas circumnectit? quales habet fontes? Pro hoc admiror civitatem, non pro multitudine auri, non pro columnis, non pro alia phantasia, sed pro egregiis cæcuminibus summæ Ecclesiæ. Quis mihi tribuet perfundi corpore Pauli, et adhærere sacræ sepulturæ et pulverem sanctum videre corporis illius, in quo imitatus est Christum, in quo Christi stigmata portavit, in quo ubique prædicationem disseminavit? Pulverem illum corporis ejus, per quod ubique occurrat? pulverem oris illius, per quod Christus annuntiabatur, et lux lucebat, etc. »

Item ex sermone sancti Augustini in Natali sanctorum apostolorum, inter cætera: « Nam iste beatissimus Petrus piscator, cui jubebat, non dico curator, sed infimus obsecrator, modo genibus provolutus eum adorat imperator, etc. »

Item ejusdem sancti Augustini in expositione psalmi xliiv (post medium), inter cætera: « *Filiæ regum delectaverunt te in honore tuo* (Psal. xliiv): quia non quæsierunt honorem patrum suorum, sed quæsierunt honorem tuum. Ostendatur mihi Roma

• Hoc loco ante Sophronii dicta quædam desse videntur:

in tanto honore templum Romuli, in quanto ostendam ibi memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis, etc. »

Item sancti Gregorii papæ ex epistola Eusebio episcopo Thessalonicensi directa (Lib. ix, ep. 69), inter cætera : « Si autem Theodorus lector ad orationem sanctos huc ad apostolos venire voluerit, eum fraternitas vestra sine aliqua mora transmittat. » Et alia plura talia testimonia, quæ exarare per ordinem longum prævidemas.

IN EADEM ACTIONE.

CAP. V. — *Reprehensio.* De eo quod Theodosius Amorii episcopus desidiose sanctæ et unicæ Trinitatis fidem tacuerit, de imaginibus vero incaute et extraordinarie dixerit : « Confiteor et promitto, et suscipio, et osculor, et adoro imagines. » Et post pauca : « Qui non instruunt diligenter omnem Christo dilectum populum adorare et venerari sacras et venerandas imagines omnium sanctorum, qui a sæculo Deo placuerunt, anathema. »

Responsio. Putamus quia zelo fidei fervens prædictus Theodosius talem orationem confessus est qualem in eorum definitione explanaverunt. Nam et prædecessores nostros, videlicet beatissimos pontifices Gregorium et Gregorium, Zachariam et Stephanum, Paulum et iterum Stephanum, reperimus pro sacrarum imaginum erectione in Spiritu sancto ferventes, rectæ fidei zelum habere. Pro quo dominus Gregorius papa secundu junior, una cum 79 sanctissimis episcopis ante confessionem beati Petri apostolorum principis præsidens, multorum sanctorum Patrum testimonia roborantes, venerari et adorare sacras imagines in eorum concilio censuerunt. Porro prædecessor noster sanctæ recordationis quoniam dominus Stephanus papa similiter cum episcopis partium Franciæ atque Italiæ præsidens in basilica Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, quæ appellatur Constantiniana, prædecessoris sui venerabile concilium confirmans atque amplectens, magis magisque et ipse una cum omnibus episcopis præsentibus, sanctorum Patrum testimoniis adhærentes, adorare atque venerari sacras imagines statuerunt. Unde et beatus Paulus apostolus docens inquit : *Tenete traditiones quas accepistis (II Thess. II).* Et iterum : *Sed licet nos, aut angelus de cælo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizamus vobis, anathema sit. Sicut prædiximus, et nunc iterum dico : Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit, etc. (Gal. I).*

IN ACTIONE TERTIA.

CAP. VI. — *Reprehensio.* Ridiculose et pueriliter dictum in sententia fidei Theodori archiepiscopi : *Mirabilis Deus in sanctis suis (Psal. LXXII).* Et continuo : *Sanctis qui in terra sunt ejus, mirificavit omnes voluntates meas inter illos (Psal. XV),* tanquam hic versiculum illum priorem subsequeretur.

Responsio. In hoc modo gratis calumniari conantur ; quia sancta Ecclesia in matutino Deo canere laudes surgens, in primis : *Domine labia mea aperies (Psal. L)* dicit, et post : *Venite exultemus Domino (Psal. XCIV) ;* sic incipit : *Beatus vir (Psal. I).* Similiter Paulus apostolus fideliter prophetarum nomina percurrens per ordinem, post Jephthæ David memoravit, et sic Samuel. Sed et plura sanctorum opuscula invenimus ferre testimonia de Novo et sic postmodum de Veteri Testamento : sed ob hoc nullus audent quispiam de fidelibus talia in ridiculo habere. Item sanctus Joannes Chrysostomus in interpretatione epistolæ beati Pauli apostoli ad Hebræos (Homil. 7), inter cætera docens, inquit : « Non videbit Dominus, nec intelligit Deus Jacob (Psal. XCVI). Et iterum : *Labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est (Psal. XI) ?* Et iterum : *Propter quid irritavit impius Deum (Psal. IX) ?* Et rursum : *Dixit insipientis in corde suo : Non est Deus. Cor-*

rupti sunt, et abominabiles facti sunt in voluntatibus suis, etc. (Psal. XIII). »

Item ejusdem sancti Joannis Chrysostomi in interpretatione epistolæ beati Pauli apostoli ad Romanos (Homil. 7) : « Pro quo et Mattheus initium faciens Evangelii, utrumque horum memorat primam, et tunc per ordinem profert parentes eorum, et dicitur : *Liber generationis Jesu Christi (Math. I).* Non sustinuit dicere post Abraham, Isaac et Jacob, sed ante Abraham David memoravit, et, quod est mirabile, quoniam ante Abraham David posuit, sic dicens : *Fili David, filii Abraham, et tunc cepit dicere per ordinem, etc. »*

IN ACTIONE PRIMA.

CAP. VII. — *Reprehensio.* Contra eos qui dicunt : Deo cooperante nos direximus congregare vos, sive, Congregavit vos Deus, concilium proprium statuere volens.

Responsio. In fine Evangelii sancti Marci : *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis (Marc. XVI).* Item sancti Cyrilli in sermone sanctæ Dei genitricis, inter cætera : « Gloria quidem tibi a nobis sancta mystica Trinitas, quæ hos et nos omnes convocavit in hanc vocationem Dei genitricis Mariæ, etc. » Item ex sancta sexta synodo, actione decima octava, post subscriptiones episcoporum et imperatoris, Constantinus piissimus imperator dixit : « Deum testem proferimus. » Et post pauca : « Cum ergo Deo complacuit tempus concedere, invitavimus fieri collectionem vestram, ad considerandum nobis sanctas Dei Scripturas, omnemque vocis sive assertionis novitatem quæ adjecta est ad intemeratam nostram Christianorum fidem in his vicinis temporibus, a quibusdam prava sentientibus, expellendam, etc. »

IN ACTIONE TERTIA.

CAP. VIII. — *Reprehensio.* Contra eos qui dicunt quod imaginis honor in primam formam transit.

Responsio. Qui huic contradicere voluerit, sancti Basilii contradicet expositioni (Lib. de Spiritu sancto, cap. LXXV), quem nullum ex fidelibus credimus adversus ejus orthodoxam fidem expugnare. Quia ipse in sacratissima epistola sua, quam misit ad Amphilochem, inter cætera istud explanavit capitulum. Item sancti Severiani episcopi Gabalanensis, alias Gavallensis, in homilia in qua demonstravit Scripturas per Dominum explanatas, inter cætera : « Vestem imperialem si injuriaveris, nunquid qui eam induit injuria afficit? Nescis quoniam si quis imaginem imperatoris injuriaverit, primæ formæ dignitati afferit injuriam? Nescis quoniam si quis imaginem quæ a ligno detrahit, non sicut in inanimatam materiam audent sic judicatur, sed sicut qui adversus imperatorem manus extendens fœdat materiam, sine anima imperatoris, segregatam ab imperatore? Imago enim omnino si feriat, ejus injuria imperatorem attingit, etc. »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. IX. — *Reprehensio.* Quod infauste et precipitanter sive insipienter Constantinus Constantiæ Cypri episcopus dixit : « Suscipio et amplector honorabiliter sanctas et venerandas imagines, et quæ secundum servitium adorationis, quæ substantiali et vivificatrici trinitati emitto. Et qui sic non sentiunt neque glorificant, a sancta catholica et apostolica Ecclesia segrego, et anathemati submitto, et punit eorum qui abnegaverunt incarnatam et salvabilem dispensationem Christi veri Dei nostri emitto. »

Responsio. Ex prava revertentes hæresi, totis visibus eorum, tentaverunt sanctæ catholice et apostolicæ in ipsorum confessione satisfacere Ecclesiæ, et ideo talem adorationem se confessi sunt pro sacris imaginibus credere qualis in definitione synodi con-

* Habetur in concilio Ephesino, actione prima.

stituta est inter cætera (Act. 7): « Reordinari venerandas et sanctas imagines, quæ ex coloribus et metallo et cætera materia opportune habentur in sanctis Dei ecclesiis, in sacris vasis, et in vestibus, parietibus et tabulis domibusque et viis: quasque Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi imagines, interemeratæ dominæ nostræ sanctæ Dei genitricis, pretiosorum angelorum et omnium sanctorum et justorum virorum. Quantum enim frequenter per imaginariam reformationem videntur, tantum et qui eas aspiciunt assurgunt ad [prototyporum] primæ formæ memoriam et dilectionem, et ut his osculum et honorabilem salutationem reddant, nequaquam autem secundum fidem nostram veram culturam, quæ decet solam divinam naturam, sed quemadmodum signo pretiosæ et vivificæ crucis, et sanctis Evangelii, et cæteris sacris ornatis, etc. »

IN ACTIONE SECUNDA.

CAP. X. — Reprehensio. Quod Eathymius Sardensis episcopus a præfati Constantini errore non multum dissentit in eo quod ait: « Ex toto corde suscipio venerandas imagines, cum concedenti honore et amplectibili adoratione. Illos enim qui aliter aut contrarie sentiunt, aut dogmatizant contra sanctas imagines, alienos catholicæ Ecclesiæ deputans prædico, et hæreticos annuntio. »

Responsio. Ecce, ut supra diximus, secundum definitionem synodi constituentur se puram facere Ecclesiæ catholicæ confessionem in eo ubi iste ex toto corde se dicit suscipere venerandas imagines, et cum decenti honore et adoratione amplecti, ut superius in definitione synodi dictum est: « Nequaquam secundum fidem nostram veram culturam, quæ decet solam divinam naturam, sed quemadmodum signo pretiosæ et vivificæ crucis, et sanctis Evangelii, et cæteris sacris ornatis. » Et ideo dixit, « cum concedenti honore; » et promisit se contrarios catholicæ Ecclesiæ hæreticos annuntiare.

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XI. — Reprehensio. Quod nulla auctoritate vigeat, neque in ullo authenticorum librorum reperiat, quod illi dicunt per imaginem ejusdem Polemonis quamdam ab aulterii perpetratione coercitam fuisse: quod quidem æquare nituntur miraculo quod simbria Dominicæ vestis actum est, quam mulier contingens exoptatam recepit sanitatem.

Responsio. In hoc capitulo qui hæc scripserunt, in criminari moluntur, et contradicere veritati nituntur. Quod probare nequaquam possunt de illis, quod æquare Polemonis miraculum auderent cum simbria Dominicæ vestis. In synodo vero miraculum imaginis Polemonis de sermonibus episcopi sancti Gregorii Theologi, ubi de industria versum scripsit, ipsum ostensum est testimonium, et a Basilio Ancyrae, seu et a Tarasio patriarcha Constantinopolitano, simul et a Nicephoro episcopo Dyrrachii singulatim responsum est. Basilius quidem episcopus respondit: « Sanctus Gregorius deiloquus Pater mirabilem putavit imaginem Polemonis. » Et patriarcha dixit: « Et enim castitas ex ea peracta est. Nisi enim vidisset imaginem prostituta Polemonis, nequaquam ab adulterio recessisset. » Simulque et Nicephorus episcopus respondit: « Mirabilis imago et digna valde nimis, quoniam potuit mulierem eruere de abominabilis ludibrii operatione. » Et post hæc sic alius lector legit: Beati Antipatri episcopi Bostrorum ex sermone de fluxu sanguinis, ubi post multam explanationem, sanctus inquit: « Adepta donum, titulum erexit Christo, divitias quidem mendicis expendens, divitias vero reliquas offerens Christo. » Et post hæc sic iterum separatim pro miraculo fluxuosæ mulieris patriarcha respondit: « Sicut et imaginem quæ titulatur Christo eam offert, quemadmodum fluxuosa titulum. » Similiter et Basilius episcopus respondit: « Proprie dicere jubet, et suscipit prolixè qui fa-

ciunt imagines. Tamen vestra a Deo inspirata veridica excellentia ipsam synodum legi facere potest in actione quarta, utrum sic est, an non. »

IN ACTIONE SEXTA.

Tomo tertio.

CAP. XII. — Reprehensio. Quod non pertineat ad imaginum adorationem, ut illi stultissime et irracionabiliter putant, quod per legislatorem scriptum est: « Ecce vocavi ex nomine Beseleel filium Huri filii Hur de tribu Juda, et replevi eum spiritu sapientiæ et intelligentiæ ad perficiendum opus ex auro et argento: et dedi ei socium Ooliab filium Achisamech, etc. (Exod. xxxi). »

Responsio. Pro his firmissimis exemplis prædecessor noster sanctissimus dominus Gregorius secundus junior papa, in suo sacro concilio (quod et in alio concilio prædecessoris nostri domini Stephani papæ, una cum sacerdotibus partium Franciæ atque Italiæ acto, susceptum et veneratum est), in eo ipso præsidebat sanctissimo ac beatissimo quondam domino Gregorio papa per semetipsum, similiter dixit: « Si contraria sentientibus, et irritas facere quærentibus antiquas Patrum traditiones, salutis occurreret conversio, sufficerent utique ea quæ superius a nobis ex Patrum testimoniis vel sacris dicta sunt documentis. Sed quia videmus, quod mœrentes dicimus, plerisque turbatis mentibus statuta conturbare Ecclesiæ, ideo, fratres charissimi, extenditur sermo, et cupimus ad compescendam erroris insaniam adhuc ex veteribus documentis aliquid dicere: forsan resipiscet inquieti. In libro enim Exodi sic legimus: *Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, ut tollant mihi primitias; ab omni homine, qui offert utroneus, accipietis eas. Hæc sunt autem quæ accipere debetis, et cætera per ordinem, usque ad duos cherubim, qui erunt super arcam testimonii, cuncta, quæ per te mandabo filiis Israel (Exod. xxv).* » Nam et aliud protulit testimonium ex libro tertio Regum, ut sileant garrientes mandato Dei. A Salomone constructo templo, « Inter alia fecit in oraculo duos cherubim de lignis olivarum. » Et infra: « Et sculpsit in eis picturam cherubim, et palmarum species, et anaglypha valde prominentia, et texit ea auro: et operuit tam cherubim, quam palmas, et cætera auro (III Reg. vi). » Ecce, charissimi fratres, consideremus quid Deo mandante Moyses fecerit, quidve Salomon sapientissimus jussu construxerit divino, etc. » Quanto debemus puro corde et animo sculptum Christum Deum nostrum, sanctamque semper virginem ejus genitricem Mariam, apostolos quoque, vel omnes sanctos Dei per eorum sacras effigies atque imagines colere vel adorare, et ad propitiandum nobis petere et relaxari delicta? Nos non ob aliud nomen imagines facimus et adoramus, sed pro nobis incarnato Verbo Dei. Si autem manufacta omnia abjicienda sunt, neque arca fœderis, neque aurei et cæleti cherubim ejus debuerunt recipi, quæ per Beseleel et Ooliab facta sunt juxta præceptum Dei. Si vero illa suscepta sunt, et hæc imagines opportune recipiuntur, quoniam secundum Deum fiunt. Unde et operantur, sicuti et arca, multa miracula. Nam et arca et cherubim, ut et hæc sine anima erant, et manufacta, et sculpta. Sed sicut illic per illa operabatur Deus et gloriificabatur, ita et hæc simili modo secundum visiones et revelationes prophetarum coloribus distinctæ efficiuntur. Et ne aliquis propter adorationem quæ a prædecessoribus nostris sanctissimis præsulibus promulgata est, oblatrare præsumat, sciat ipsos talem adorationem docuisse qualem prædecessor noster sanctus Gregorius egregius doctor et papa in epistola sua quam in præfato concilio domini Stephani papæ Herulphus episcopus [Lingonensis] provincie Galliarum civitatis protulit, ubi inter cætera Secundum servum Dei inclusum Galliæ docuit dicens: « Scimus quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut pro Deo aut quasi Deum colas, sed ob recordatio-

nem Filii Dei, ut in ejus amore recalescas, cujus te imaginem videre consideras. Et nos quidem non quasi ante Divinitatem ante illam prosternimur, sed illum adoramus quem per imaginem aut natum, aut passum aut in throno sedentem recordamur. Et dum nobis ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam Filium Dei reducit, animum nostrum aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideoque direximus tibi surtarias [Al., surcarias. H.] duas, imaginem Salvatoris, et sanctæ Dei genitricis Mariæ, beatorumque Petri et Pauli apostolorum continentes, per supradictum filium nostrum diaconum, et unam crucem, et clavem pro benedictione a sanctissimo corpore Petri apostolorum principis, ut per ipsum a maligno sis defensus per cujus sanctum lignum munium te esse credis, etc. »

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XIII. — *Reprehensio.* Quod Theodosius Myrensis episcopus ridiculose et pueriliter egerit qui, ut imaginum adorationem astrueret, somnia archidiaconi sui in eadem synodo retulit.

Responsio. Cui dubium est quod et in Vetere et in Novo Testamento pluribus per somnia futura revelata sunt? Sed ut de pluribus optimum unum memoremus, sancti Ambrosii Mediolanensis episcopi testimonium proferimus, qui in expositione sanctorum martyrum Gervasii et Protasii (Lib. vii, ep. 53) inter reliqua ait: « Tertia vero nocte, confecto jejuniis corpore, non dormienti, sed stupenti, quedam mihi apparuit tertia persona, quæ similis erat beato Paulo apostolo, cujus vultus me pictura docuerat, etc. » Hoc testimonium a Sergio sanctissimo quondam archiepiscopo Ecclesiæ Ravennatis per Joannem diaconum suum in præfato concilio sanctæ recordationis domini Stephani prædecessoris mei pro sacrarum imaginum veneratione oblatum est.

Item sancti Gregorii Theologi in epitaphio Cæsarii fratris sui (*Orat. funeb. in laudem Cæsarii, circa finem*), inter cætera: « Tunc Cæsarium meum videbo, nunquam abeuntem, nunquam remeantem, nunquam lamentatum, nunquam misertum, sed splendens, gloriosum, excelsum, qualis mihi et in visione apparuit. Hæc dilecte fratrum mihi, etc. » Sed et sanctus Gregorius papa in Dialoçis suis meminit de quibusdam beatissimis viris atque religiosis feminis, simulque puellis, quod sanctam Dei genitricem Mariam atque principes apostolorum Petrum et Paulum, et sanctos martyres viderint in transitu suo. Unde eos cognoverunt nisi per picturam, sicut et beatus Ambrosius, ut superius exaravimus, dixit?

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XIV. — *Reprehensio.* Deliramentam errore plenum quod de retruso quodam dixerunt, qui dæmoni jurasse et ipsum juramentum irritum fecisse perhibetur: cujus abbas non mediocriter delirasse dignoscitur, diceas ei commodius esse omnia in civitate lupanaria ingredi quam abnegare adorationem imaginis Domini aut ejus sanctæ genitricis.

Responsio. Hoc testimonium ex libro præcipui doctoris sancti Sophronii oblatum est, et nullus est, ut opinamur, inter orthodoxos Christianos qui ejus delioqua dogmata, vel quodlibet explanationis opusculum respicere audeat.

Item sancti Joannis Chrysostomi in amputatione capitis sancti Joannis Baptistæ, inter cætera: « Oportebat enim eum non vetare venerationem sacrarum imaginum. »

Item in epistola sancti Gregorii papæ ad Januarium episcopum Calaritanum directa (Lib. vii, ind. 2, ep. 5), vobis demonstrantes jam superius exaravimus.

IN ACTIONE SECUNDA.

CAP. II. — *Reprehensio.* Inutile et dementia prolatum et risu dignum dictum Agapii Cæsareæ Cappadociæ episcopi reprehenditur in eo quod dixit: « Scriptum est in nostris divinis Scripturis. »

Responsio. Divina Scriptura pro salute hominum prædicari a fidelibus videtur. Et ideo existimamus quod dixisset: « In nostris divinis Scripturis, gloriam et decorem fideliter ex ipsis se habere desiderans, simulque ab eadem sacra Scriptura se docentem dicere, quemadmodum in sanctorum Patrum opusculis scriptum est, etc. » Sancti Augustini de proverbio Salomonis tractatu, inter cætera: « Habent et ipsi sacramenta nostra, habent Scripturas nostras, habent Amen et Alleluia nostrum, habent plerique symbolum nostrum, etc. »

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. III. — *Reprehensio.* Inutile et demens, et errore plenum dictum quod dicunt: « Qui Deum timet honorat omnino, adorat et venerat sicut Filium Dei Christum Dominum nostrum, et signum crucis ejus, et figuram sanctorum ejus. »

Responsio. Ex libro beati Augustini de filio Abraham ducto ad sacrificium, inter cætera: « Non enim frustra moti estis, cum hoc dicerem: Crux cornua habet. Sic enim duo ligna compinguntur in se, ut speciem crucis reddant. Sicut ergo in imagine crucis multis locis videmus, ut flant duo cornua, quibus infingantur manus, cornibus hærentem arietem crucifixum Dominum video, etc. »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. IV. — *Reprehensio.* De eo quod idem Joannes non recte dixit: « Per imaginem, quæ per colores apparet, adoratur fortitudo ejus et glorificatur, et ad memoriam veniemus de ejus in terra præsentia. »

Responsio. Item ex epistola sancti Gregorii papæ (Lib. vii, ep. 13), Secundino servo Dei incluso directa, inter cætera: « Quod imaginem illius quam colis tibi dirigendam per Dulcitium diaconum tuum rogasti, valde nobis tua postulatio placuit, quia illam in corde tota intentione queris cujus imaginem præ oculis habere desideras, ut visio corporalis quotidiana semper reddat exoptatum, et dum picturam vides, ad illum animo inardescas cujus te imaginem videre consideras, etc. »

IN ACTIONE QUINTA.

CAP. V. — *Reprehensio.* De eo quod dicunt: « Ejusdem criminis reus est qui imagines spernit, cujus et Nabuchodonosor, qui ossa regum Juda protulit et sepulcris, et Judaici regis oculos occisis filiis eruit, et cherubim de templo abstulit. »

Responsio. Jam per epistolam sancti Gregorii papæ superius exaravimus qualiter imagines non sunt spernendæ; sed venerandæ. Unde prædecessores nostri sæpius dicti sanctissimi pontifices in sacris conciliis talem dedere sententiam: « Si quis sanctas imagines Domini nostri Jesu Christi, et ejus genitricis, atque omnium sanctorum secundum sanctorum Patrum doctrinam venerari noluerit, anathema sit. »

IN EADEM ACTIONE.

D CAP. VI. — *Reprehensio.* De eo quod secundum Demetrii diaconi dictum, incante et inordinate parentes eorum egerunt, duos libros inargentatos, eo quod quiddam de imaginibus in his continebatur, comburentes, et alterius libri duo folia præciderunt.

Responsio. Hoc proprium hæreticorum factum demonstratur, quemadmodum in eorum pseudosyllogo sub quondam Constantino hæretico imperatore deliraverunt.

Sancti Cyrilli ex epistola ad Successum episcopum Neocæsareæ (circa finem), inter cætera: « Deficientes adversus has increpationes machinati sunt aliquid amarum et hæretica impietate dignum. Corruptantes enim epistolam, et quædam auferentes, et quædam addentes ediderunt, ut putaretur memorabilem illum similia sentire Nestorio, et qui cum eo, etc. »

Item sanctæ sextæ synodi in tertia actione, inter cætera: « Sermo sanctæ memoriæ Mennæ archiepiscopi Constantinopolensis ad Vigilium beatissimum

papam Romanum de eo quod una sit Christi voluntas. A Exsurgentes legati apostolicæ sedis Romæ, exclamaverunt: Pissime domine, falsatus est præsens liber quintæ synodi, etc. »

Item fertur in ipsa sancta sexta synodo (Act. 8, post medium): « Sancta sexta synodus dixit: Ecce et hoc testimonium sancti Patris peremisti. Non congruit orthodoxis ita circumtruncatas sanctorum Patrum voces deslorare: hæreticorum potius proprium hoc est. Macarius hæreticus dixit: Et jam dixi, quia querens instabilire intantionem meam, hoc modo desloravi. Sancta synodus exclamavit: Hæreticum seipsum manifeste demonstravit, etc. »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. VII. — *Reprehensio.* De eo quod in eodem libro in tabulis argenteis Leontius a secretis imagines cernens, antiquissimum et ingeniosissimum sui erroris emolumentum se inveisse gloriatus est.

Responsio. Item ex eodem sancto sexto concilio inter cætera (Act. 8, post medium): « Constantinus B piissimus imperator, et sancta synodus dixerunt: Edicat Macarius, ut quid hæc necessaria sunt circumcidit de testimonio sancti et probabilis Patris (sic)? Macarius hæreticus dixit: Ego testimonia quæ desloravi, secundum proprium intentum desloravi. » Et post pauca: « Sancta synodus dixit (Loco cit.): Ecce, benignissime domine, et hoc testimonium abscondit. Namque post testimonia per jussionem vestræ fortitudinis relegantur, ostendent desloratione ejus obumbrata, etc. »

IN EPISTOLA IMPERATORIS.

CAP. VIII. — *Reprehensio.* De eo quod Constantinus et Irene in epistola sua venerabili papæ urbis Romæ scripserunt: « Rogamus tuam paternitatem, et maxime Deus rogat, qui nullum hominem vult perire. »

Responsio. In sancto Evangelio ita ait Dominus: C *Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos, etc. (Luc. xxii).*

Item in Epistola beati Pauli apostoli, inter cætera: *Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, et posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo (I Cor. v).*

Item sancti Joannis Chrysostomi in sermone de Ascensione Domini, inter cætera: « Disce quod non nostra deprecatione, qui eum offenderamus, sed postulatu ejus, qui juste nobis fuerat iratus, pax facta est. Pro Christo namque, ait Apostolus, legatione fungimur, tanquam Deo rogante per nos (Ibid.). Quid hoc est? Ipse rogat qui injuriam passus est? Valde inquit. Nam Deus clemens, et ipse tanquam misericors pater deprecatur. Et vide qui medius est, qui reconciliator accessit, non angelus, non archangelus, sed ipse Filius deprecantis, etc. »

Item ejusdem sancti Joannis Chrysostomi in interpretatione Epistolæ ad Romanos (Homil. 5, circa fin.), inter cætera: « Quid enim post hæc? Jam non prophetas, jam non angelos, jam non patriarchas, sed ipsum misit Filium: et occisus est, et ipse veniens, et nec sic exstinxit amorem, sed accendit amplius, et suadet rogans. » Et infra: « Et clamat Paulus, dicens: Pro Christo enim legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo (Ibid.). » Et post pauca: « Consideremus quoties eum injuria affecerimus post millia bona, cum tamen persistenter rogans; quoties eum transgressi simus, cum tamen ipse non negligat nos, etc. »

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. IX. — *Reprehensio.* De eo quod præfatus Joannes dixit: « In hominis forma luctatus est

cum ipso, et vocavit eum Israel, quod est interpretatum mens videns Deum. »

Responsio. Ex libro sancti Gregorii Theologi de deitate (Orat. 2 de Theolog., post medium), inter cætera: « Jacob enim scalam excelsam vidit. » Et post pauca: « Et quasi cum homine, Deo colluctabatur. » Et post cætera: « Et certamen pietatis translationem vocalionis accepit, transnominatus pro Jacob Israel, etc. »

Item sancti Augustini de luctatione Jacob cum angelo, inter cætera. « Tenebat ergo et luctabatur, quasi cum carnali habitu Jacob amplexu volens, dicebat: *Dimitte me carnaliter, quia ecce jam mane est, ut spiritualiter illumineris, etc. (Gen. xxxii).* »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. X. — *Reprehensio.* Quod non recte sentiant qui dicunt: « Si secundum Moysen legitimam traditionem præcipitur populo purpure hyacinthina in fimbriis in extremis vestimentis poni ad memoriam et custodiam præceptorum, multo magis nobis per assimilatam picturam sanctorum virorum videre exitum conversationis eorum, et horum imitati fidem secundum apostolicam traditionem. » (Hebr. xiii.)

Responsio. Credimus quia incognitum non habetis illud quod sanctus Gregorius papa, ut superius exaravimus, in epistola sua dixit (Lib. ix, ep. 9), et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit. Et quatenus iterum, dum super Ezechielem prophetam tractaret de distinctione sacri eloquii, adjunxit (Homil. 10, in initio): « Scriptura sacra cibus noster est et potus. » Et post pauca: « In rebus enim obscurioribus quæ intelligi nequeunt, nisi exponantur, cibus est: quia quidquid exponitur, ut intelligatur, quasi mandatur ut glutiat. In rebus vero apertioribus potus est. Potum enim non mandendo glutimus. Apertiora ergo mandata bibimus, quia etiam non exposita intelligere valeamus, etc. » Unde et a prædecessoribus meis sanctissimis pontificibus in eorum sacris conciliis expositum est, de veteribus historiis inter plura promulgantibus: « Si vero illa suscepta sunt, et hæc imagines opportune suscipiuntur, quoniam secundum Deum fiunt. Unde et operantur, etc. »

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XI. — *Reprehensio.* Quod non bene Joannes presbyter senserit qui, ut imaginum adorationem astrueret, dixit: « Et Jesu Nave duodecim lapides statuit in Dei memoria (Josus iv). »

Responsio. In libro Josue scriptum est: *Josue vero scidit vestimenta sua, et cecidit pronus in terram coram arca Domini usque ad vesperum, tam ipse quam omnis Israel, miseruntque pulverem super capita sua (Jos. vii).* Et post pauca: *Dixitque Dominus ad Josue: Surge, cur jacea pronus in terra? Peccavit Israel, et prævaricatus est pactum meum (Ibid.).* Et iterum post pauca: *Surge, sanctifica populum, et dic eis: Sanctificamini in crastinum, etc. (Ibid.).* Ecce prostratus ante arcam fœderis Josue, exauditus est. Unde mellifluus doctor sanctus Gregorius papa in epistola sua (Lib. vii, ep. 53), de qua superius exaravimus, Secundino servo Dei in Gallis incluso directa, inter cætera monuit, dicens: « Et nos quidem non quasi ante Divinitatem ante ipsam prosternimur, sed illum adoramus quem per imaginem aut natum, aut passum, aut in throno sedentem recordamur, etc. »

CAP. XII. — *Reprehensio.* Quod non sit æqualis adoratio, ut illi dicunt, Nathan propheta: erga David regem, adorationi imaginum.

Responsio. Ex libro sancti Gregorii papæ super Job (Lib. iv, c. 1), inter cætera: « Ita cum in

sacro eloquio sola historia aspicitur, nihil aliud quam facies videtur: sed si huic assiduo usu conjungimur, ejus nimirum mentem quasi ex colloquutionis familiaritate penetramus. Dum enim alia ex aliis colligimus, facile in ejus verbis agnoscimus, aliud esse quod intiment, aliud quod sonant. Tanto autem quisque notitiæ illius extraneus redditur, quanto in sola ejus superficie ligatur, etc.)

Item in eodem libro inquit: « Quid per David, qui manu fortis vel desiderabilis interpretatur, nisi Redemptor noster accipitur? Quid per ejus domum, nisi Ecclesia designatur? » Et post pauca: « Inquisitio enim divinitatis Domini, fons occultus; apparitio vero incarnationis ipsius, fons patens. Quid autem per Jerusalem, quæ visio pacis accipitur, nisi eadem sancta Ecclesia demonstratur? In ipsa enim mundi corde Dominum contemplantur, de quo scriptum est: *Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum*, etc. (Ephes. II.) »

CAP. XIII. — *Reprehensio*. Quod sententia Joannis Constantinopolitani, quam illi in testimonium adorandarum imaginum trahunt, non ad id quod illi putant pertinere dignoscitur.

Responsio. Multæ sententiæ sancti Joannis Constantinopolitani in sæpius nominata referuntur synodo, et qualis ex ipsis sit, quæ non ad id quod putaverunt pertinere, siluerunt. Nam in prædecessorum nosrorum sanctorum pontificum conciliis sancti Joannis Chrysostomi ita fertur sententia, inter cætera: « Omnia tibi ministrant homini, magis autem imagini; quia et quando imperiales vultus et imagines in civitatem introeunt, obviant iudices et senatus, cum laude et timore, non tabulam honorantes, neque suse cære scripturam, sed vultum imperatoris, sic et mundi hominum non terrarum speciem honorantes, sed celestem vultum veneremur, etc. »

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XIV. — *Reprehensio*. Quod iudices, qui in præfata synodo fuerunt, insolenter et incongrue artem pictoriam extollere conati sunt, dicentes: « Pia est enim ars pictoris, et non recte eam quidam insipienter detrahunt. Ipse enim Pater pictorem pie agentem commendat. »

Responsio. Beatum Asterium toto Oriente sanctum habent, dum et de gestis sanctæ Euphemie sermonem fecisset, laudavit ejus martyrium, sicut per ordinem viderat illud liquidius pictum. Et ideo similiter et illi ipsam laudaverunt picturam adversus hæreticos, dicentes quia insipienter eam detrahunt. Sancti Gregorii Theologi in sermone de beato Gregorio Nysseno (*Orat. ad S. Greg. Nyss.*, initio), inter cætera: « Putas ergo sufficiunt hæc, aut et brevier virum nobis sermo describet? Si oportet, quemadmodum studiosi pictores multoties committentes colores, ut perfectionem vobis sermonis formam addam, et describam vobis purissimum et manifestissimum, etc. »

Item sancti Joannis Chrysostomi in sermone in cæna Domini, inter cætera: « Nam sicut pictores pingendam tabulam vestigiis quibusdam obumbrare consueverunt, et sic colorum varietate perficere, ita et Christus fecit. In mensa et typi Pascha describit, et Pascha veritatis ostendit, etc. »

Item ex libro sancti Augustini de Proverbio Salomonis, inter cætera: « *Os nostrum patet ad ros, o Corinthii* (II Cor. VI). Os suum aperuit attente, et ordinem posuit linguæ suæ, laudans creaturam, tanquam creaturam, Creatorem tanquam Creatorem, angelos tanquam angelos, coelestia tanquam coelestia, terrestria tanquam terrestria, etc. »

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XV. — *Reprehensio*. Inutile et mendacio

plenum dictum Joannis presbyteri et legati Orientalium, dicentis: « Non contraeunt pictores Scripturis, sed quidquid Scriptura dicit hæc demonstrant, quatenus concordēs sint Scripturis. »

Responsio. Jam sæpius superius exaravimus qualiter per sacram epistolam suam, Sereno episcopo Massiliensi directam, sanctus Gregorius eximius doctor et papa, inter cætera docuit: (Lib. IX, ep. 9): « Ac deinde subjungendum quia picturæ imaginum, quæ ad ædificationem imperitii populi facte fuerant, ut nescientes litteras ipsam historiam intendentes, quid dictum sit discerent, etc. »

Item sancti Joannis Chrysostomi in interpretatione psalmi I, cujus initium: « Pictores imitantur arte naturam, et colores coloribus permiscentes, visibiles corporum depingunt imagines. » Et post pauca: « Et imperatorem sedentem et barbarum sublitum, et gladium acutum, et fluvios decurrentes, et campos variis coloribus adornatos, et omnia quæ videntur per artem imitantes, mirabilem historiam videntibus præstant, etc. »

IN ACTIONE QUINTA.

Et inventum est in quarta.

CAP. XVI. — *Reprehensio*. Falsissimum et omni ridiculo dignum dictum Joannis presbyteri, qui non minus cæteris in imaginum adoratione insinisse dignoscitur. At enim: « Qui adorat imaginem, et dicit, quoniam hic est Christus Filius Dei, non peccat. »

Responsio. Sancti Augustini in psalmi LXXXVI explanatione (post principium), inter cætera: « Augustias enim omnia pene corpora patiuntur, nec ubique esse possunt, nec semper. Divinitas autem quæ ubique præsto est undique ad eam potest duci similitudo, et totum potest esse in similitudinibus, quia nihil eorum est in proprietatibus. Nunquid Christus est janua, quemadmodum videmus januas factas a fabro? non utique, et tamen dixit: *Ego sum janua* (Joan. X). Aut nunquid sic est pastor, quomodo videmus pastores istos prepositos pecorum, etc. »

EX SENSU.

CAP. XVII. — *Reprehensio*. Quod illi libri, Vitæ Patrum quorum auctores ignorantur, non prorsus idonei sint ad testimonia danda, et ad hæc quæ in contentione veniunt confirmanda.

Responsio. Item ex libro sancti Augustini de Quæstionibus in Evangelio secundum Lucam (*Quæst. evang.*, lib. II, quæst. 42), inter cætera: « Vasa ejus in domo, sunt sensus carnales quibus ad investigandam veritatem, quæ intellecta capitur, multi utentes penitus erraverunt, etc. » Vitæ enim Patrum sine probabilibus auctoribus minime in Ecclesia leguntur. Nam ab orthodoxis titulatæ et suscipiuntur et leguntur. Magis enim passiones sanctorum martyrum sacri canones censuerunt, ut liceat eas etiam in ecclesia legi, cum anniversarii dies eorum celebrantur.

CAP. XVIII. — *Reprehensio*. Quod non bonam habeant memoriam qui, ut non obliviscantur sanctorum, vel certe ipsius Domini, idcirco imagines erigunt.

Responsio. Ex commentario sancti Hieronymi in Matthæum evangelistam, inter cætera: « Istiusmodi homines dum volunt alterius imperitiam reprehendere, ostendunt suam. Quamvis enim tenuis humor et liquens esca, tamen cum in venis et artubus concocta fuerit et digesta, per oculos meatu corporis, quos Græci *μῆλον* vocant, ad inferiora delabitur, et in secessum vadit, etc. »

Item sancti Augustini in interpretationem psalmi XCVIII (ante medium), inter cætera: « Sion dicta est civitas, quæ est Jerusalem: dicta autem ex interpretatione quadam nomen accipiens, quia Sion speculatio dicitur, id est visio et contemplatio.

Speculari enim prospicere est, vel conspicerere, vel intendere, ut videas. Est autem Sion omnis anima, si intendit videre lucem quæ videnda est. Nam si ad suam attenderit tenebratur; si ad lucem illius attenderit, illuminatur. Quia tamen manifestum est Sion civitatem Dei esse, quæ est civitas Dei nisi sancta Ecclesia? etc.

INTERROGATIO.

CAP. XIX. Ut scientes nos faciant, ubi in Veteri vel Novo Testamento, aut in sex synodalibus conciliis jubeantur imagines facere, vel factas adorare.

RESPONSIO.

Nos quidem infra scientes facimus, sicut jam fecimus, quia et in Veteri et in Novo Testamento, sive in sex synodalibus conciliis semper venerandæ faciunt (fuerunt) sacræ imagines, et factæ inter sancta sanctorum titulabantur. Nam illi nobis dicere debebant in quali de ipsis sex synodalibus conciliis reprehensæ sint sacræ imagines. Enim vero in primo sancto concilio sepius ostensum est quia sanctus Silvester papa et Constantinus Christianissimus imperator venerati sunt sacræ imagines, et cum nomine Christianitatis palam coram omnibus fideliter atque mirabiliter eas ostenderunt, et a tunc usque hactenus sanctorum pontificum. videlicet Silvestri, Marci et Julii, miræ magnitudinis sanctæ eorum ecclesiæ apud nos sunt depictæ, tam in musivo quamque in cæteris historiis cum sacræ imaginibus ornatis. Item in sancto secundo concilio sanctus Damasus elegantissimus papa propriam suam fecit ecclesiam, cujus sanctus Gregorius papa neminit in Dialogis, quæ ex nomine conditoris Damasi vocatur: similiter a tunc usque hactenus historiis sacræ et imaginibus pictam habemus. Iterum et de sancto tertio concilio, sanctus Cælestinus papa proprium suum cœmeterium picturis decoravit. Magis autem successor ejus beatus Sixtus papa fecit basilicam sanctæ Dei genitricis Mariæ cognomento Majorem, quæ et ad Præsepe dicitur. Simili modo et ipse tam in metallis aureis quamque in diversis historiis, sacræ decoravit imaginibus. Sed et per rogatum ejus, Valentinianus Augustus fecit imaginem auream cum duodecim portis et Salvatore, gemmis pretiosis ornatam, quam voto gratiæ super confessionem beati Petri apostoli posuit, et a tunc usque hactenus apud nos ab omnibus fidelibus venerantur. Itemque de sancto quarto concilio, egregius atque mirificus prædicator sanctus Leo papa et ipse fecit ecclesias, quas in musivo et diversis historiis seu imaginibus pingens decoravit. Magis autem in basilica beati Pauli apostoli, arcum ibidem majorem faciens, et in musivo depingens Salvatorem Dominum nostrum Jesum Christum, seu viginti quatuor seniores, nomine suo versibus decoravit: et a tunc usque hactenus fideliter a nobis venerantur. Et de sancto quinto concilio sanctissimus Vigilus papa in Lateranensi patriarchio basilicam faciens, pulcherrime eam decoravit picturis, tam in historiis, quamque in sacræ imaginibus: multo amplius vero ejus sanctissimi successores dominus Pelagius atque dominus Joannes miræ magnitudinis ecclesias apostolorum a solo ædificantes historias diversas tam in musivo quam in variis coloribus cum sacræ pingentes imaginibus, et a tunc usque hactenus a nobis venerantur. Sed et sanctus Gregorius papa in monasterio suo pulchrum fecit oratorium, et ipsum diversis historiis pingi fecit, atque sacræ ibidem erexit imagines: ubi et cum beato Eleutherio pro ægritudine stomachi sui ingressus, in oratione pariter exauditi sunt (Lib. III *Dial.*, c. 33). Et ille vir sanctus Eleutherius, quem dicunt et mortuum suscitasse, iute ipsas sacræ imagines se prosternens, divinam exorare clementiam cum sancto Gregorio non dubitavit: sed fidem ferentes perfectam, pariter exauditi sunt, et usque hactenus apud nos venerantur. Sed et ecclesia Arianorum, cujus ipse sanctus Gregorius in Dialogis suis meminit (Lib. III, c. 50), placuit eidem sancto Gregorio ut in fide catholica, introductis illi beati Sebastiani et sanctæ Agathæ martyrum reliquiis, dedicari debuisset, quod et factum est. Et post miraculum quod in eadem ecclesia factum est, diversis historiis ipse beatus Gregorius pingi fecit eam; tam in musivo quam in coloribus, et venerandas imagines ibidem erexit, et a tunc usque hactenus venerantur. Si enim voluerimus enarrare per ordinem, nostri prædecessores pontifices quantas ecclesias fecerunt usque nunc, mirifice in eis sacræ imagines erigentes, atque diversas historias pingentes, nec non et venerantes, apostolice audemus dicere, deficiet nos tempus enumerandi, atque eorum ædificia cum sacræ imaginibus et historiis explanandi. In sexto vero sancto concilio non solum continere non sunt ausi, sed etiam easdem sacræ imagines venerantes statuerunt (Canone 82), agnum Christum Deum nostrum secundum humanam figuram, et in imaginibus a nunc pro veteri agno retulari. Quapropter sanctus Ambrosius Mediolanensis episcopus in libro tertio de Fide (Cap. 7), inter cætera pro hujusmodi docuit: « Servemus ergo præcepta majorum, nec hæreditaria signacula ausi rudi temeritate violemus. Librum signatum illum propheticum non seniores, non potestates, non angeli, non archangeli aperire ausi sunt (Apoc. v), soli Christo explanandi ejus prærogativa servata est. Librum sacerdotalem quis nostrum resignare audeat, signatum a confessoribus, et multorum jam martyrio consecratum? Quem qui resignare coacti sunt, postea tamen damnata fraude signarunt. Qui violari non ausi sunt, confessores et martyres exstiterunt. Quomodo fidem eorum possumus denegare quorum victoriam prædicamus? Nemo metuat, nemo formidet, etc. » Et vero hæretici sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam non oppugnassent, sancta sex synodalia concilia necesse fieri non fuisset. Similiter si a Leone et Constantino hæreticis imperatoribus ipsa sancta catholica et apostolica Ecclesia pro sacræ imaginibus non fuisset oppugnata, prædecessores mei sanctissimi pontifices concilia nequaquam fecissent, neque nos postmodum fieri annueremus, nisi pro tot millibus animarum, quæ in hæresi manentes et quotidie in eam deficientes in laqueo periclitabantur diaboli. Sicut enim in sancta quarta synodo definitum est, pro vera fide dicentibus ita: « Quam nos a nostris majoribus traditam debemus cum omni competenti devotione defendere, et dignitatem propriæ venerationis beato apostolo Petro intemeratam et in nostris temporibus conservare; quatenus beatissimus Romanæ civitatis episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat ac facultatem de fide et sacerdotibus judicare. » Et ideo prædecessor noster sanctissimus Gregorius junior papa, scribens ad Leonem et Constantinum hæreticos imperatores: « Pro sacræ imaginibus, inquit, omnia et ipsa nostra tradimus, si contigerit, corpora. Nam nunquam novitatem recipimus, aut a religione paterna ulla declinamus ratione. Divina enim vox interminatur, quæ per omnia debet præcaveri: Si totum mundum quis lucretur, et animæ suæ faciat detrimentum, lucratus est nihil. » (Matth. xvi.)

Item et in alia sua epistola pro ipsis sacræ imaginibus rationabiliter eos increpans, inter cætera dixit (Gelasius papa in *epist.* 10, ad Anastasium imperatorem): « Legitur namque dixisse quidam doctissimus ac venerabilis Pater quia duo sunt quibus principaliter hic regitur mundus, auctoritas videlicet sacræ pontificum et regalis potestas. In quibus tanto gravius pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus hominum in divino reddituri sunt examine rationem. Et ideo nequaquam nos quispiam terminos patrum nostrorum transgredi facere valebit, neque novitates vocum imponere: sed in ea orthodoxa fide quam suscepimus manentes, et olitantes

traditionem amplectentes, prædecessorum nostrorum sanctissimorum pontificum procul dubio veneramus et tenemus pro sacris imaginibus concilia, nullum quemlibet jam exinde contrarium sermonem suscipientes, neque rationem reddentes. Nam sanctus Gregorius mellifluus doctor in homilia super Ezechielem prophetam (*Homil. 16, post medium*), dum de intellectu sacri eloquii per temporum incrementa pollente tractaret, adjuavit : *Pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia (Daniel. xii)*. Sancti Patres, quos per sacram Scripturam cognoscimus, ante legem quidem in unius Dei cognitione salvati sunt, perfectam vitæ simplicis obedientiam habentes, et sæpe videndo angelos, jam aliquid de contemplatione tangent. Data autem lege, sancti Patres etiam in decem sunt mandatis eruditi, ut per cognitionem unius Dei, etiam in legis se operibus exercerent. Superveniente autem gratia per Testamentum Novum, omnis fidelis populus unum Deum Trinitatem esse cognovit, et virtutem Decalogi in ejus agnitione complevit. Unde sciendum nobis est quia et per incrementa temporum crevit scientia spiritualium Patrum. Plus namque Moyses quam Abraham, plus prophetæ quam Moyses, plus apostoli quam prophetæ in omnipotentis Dei scientia eruditi sunt. Fallor, si hæc ipsa Scripturæ testimoniis non affirmo. *Pertransibunt*, inquit, *plurimi, et multiplex erit scientia (Ibid.)*. Sed hæc eadem quæ de Abraham, Moysæ, prophetis et apostolis diximus, ex eisdem Scripturæ verbis, si possumus, ostendamus. Quis enim nesciat quia Abraham cum Deo locutus est? et tamen ad Moysen Dominus dicit : *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob : et nomen meum Adonai non indicari eis (Exod. iii et vi)*. Ecce plus Moysi quam Abraham innotuerat, qui illud de se Moysi indicat quod se Abraham non indicasse narrabat. Sed videamus si prophetæ plus quam Moyses divinam scientiam apprehendere potuerunt. Ecce Psalmista dicit : *Quomodo dilexi legem tuam, Domine? tota die meditatio mea est (Psal. cxviii)*; atque subiungit : *Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est (Ibid.)*. Et iterum : *Super seniores intellexi (Ibid.)*. Qui ergo legem meditari se memorat, et super omnes docentes se ac super seniores intellexisse testatur, quia divinam scientiam plus quam Moyses acceperat, manifestat. Quomodo autem ostensuri sumus quia plus sancti apostoli edocti sunt quam prophetæ? Certe Veritas dicit : *Multi reges et prophetæ voluerunt videre quæ videtis, et non viderunt (Luc. x)*. Plus ergo quam prophetæ de divina scientia noverunt, quia quod illi in solo spiritu audierant, ipsi etiam corporaliter videbant. Impleta itaque est ea, quam diximus, Danielis sententia : *Quia pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia (Daniel. xii)*. Quanto enim mundus ad extremitatem ducitur, tanto nobis æternæ scientiæ aditus largius aperitur, etc.

Item sancti Gregorii super Job (*Lib. iv, c. 10*), inter cætera : *Sancti quippe doctores, qui ad virtutem et alios instruunt, hostes devorant, dum eos intra corpus suum per vim conversionis immutant : quos lapidibus fundæ subjiciunt, quia dum fortes quosque in sancta Ecclesia viros instituunt, per eos adversariorum superbientium pectora dura confringunt. Quid namque per fundam, nisi sancta Ecclesia figuratur? Funda namque dum in gyrum mittitur, sicut de illa lapides exeunt quibus adversariorum pectora feriantur, ita sancta Ecclesia dum volubilitate temporum per tribulationum circumitum ducitur, fortes ex illa viri procedunt, quibus quasi lapideis icibus iniquorum corda tundantur.*

IN ACTIONE SEPTIMA.

CAP. XX. — *Reprehensio.* Quanta ratione mysterium Dominicæ crucis ab imaginibus distet, quas quidem illi eidem æquiparare contendunt.

Responsio. Sancti Ambrosii Mediolanensis episcopi ex libro de Incarnatione (*Cap. 7*), inter cætera :

A *Nunquid cum et divinitatem ejus adoramus et carnem, Christum dividimus? Nunquid cum in eo imaginem Dei crucemque veneramus, dividimus eum? Apostolus certe qui de eo dixit : Quoniam etsi crucifixus est ex infirmitate, vivit tamen ex virtute Dei (I Cor. xiii), ipse dixit : Quia non divinus est Christus, etc. (I Cor. i).*

Item ejusdem sancti Ambrosii ex libro 1 (*Cap. 4*) de Fide, inter cætera : *Imaginem Apostolus dicit, et Arius dicit esse dissimilem? Cur imago, si similitudinem non habet? In picturis nolunt homines esse dissimiles, et Arius dissimilem Patrem contendit in Filio.* Et post pauca : *Prophetæ dicunt : Splendor est enim lucis æternæ, et speculum sine macula Dei manifestatis, et imago bonitatis illius, etc.* (*Sap. 7*).

Item ex epistola sancti Gregorii papæ Leontio exconsuli missa (*Lib. vii, epistola 34*), inter cætera : *Oleum quippe sanctæ crucis et aloes lignum suscepimus : unum, quod tactu benedicit; aliud, quod per incensum bene redoleat. Decebat igitur ut bonus vir ea transmitteret quæ iram nobis Domini placare potuissent.* Et post pauca : *Præterea benedictionem vobis sancti Petri apostolorum principis, clavim sacratissimi sepulcri ejus, in qua benedictio de catenis illius est inserta, transmisimus; ut quod ejus collum ligavit ad martyrium, hoc vestrum ab omnibus peccatis solvat.*

IN FINE LIBRI.

CAP. XXI. — *Reprehensio.* De eo quod Constantinus et Irene in suis scriptis aiunt : *Per eum, qui conregnat nobis Deus.*

Responsio. Ex Proverbiis Salomonis, inter cætera : *Meum est consilium et aquitas, mea prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt. Per me principes imperant, et potentes decernunt justitiam. Ego diligentes me diligo (Prov. viii).* Et post plurima : *Misericordia et veritas custodiunt regem, et roboratur clementia thronus ejus, etc.*

IN ACTIONE QUARTA.

CAP. XXII. — *Reprehensio.* De eo quod non bene intelligant hoc, quod dictum est : *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies* : ut adorationem quasi absolute diceret, et servitium ipsi soli dixisset.

Responsio. Sancti Ambrosii Mediolanensis episcopi ex libro de Fide quinto, inter cætera : *Cum legimus : Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (Matth. xvi)* : utrum Christum non adorandum, et Christo non existiment serviendum? Quod si illa, quæ adoravit eum, Chananea impetrare meruit quod poposcit, et Paulus apostolus, qui servum se Christi prima scriptorum suorum præfatione profiteatur (*Rom. i; Gal. i*), apostolus esse meruit, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, dicant quid arbitrentur sequendum : utrum cum Ario malint sibi societatem esse perfidiæ, ut solam et verum Deum Christum negando ostendant, quia nec adorandum eum, nec serviendum ei judicent; an vero consortium malint habere cum Paulo, qui serviendo atque adorando etiam Christum, utique solum verum Deum voce affectuque non disti ebat, quem pro servitio fitebatur? Quod si quis dicat, Quoniam Deum Patrem adoret et Filius, quia scriptum est : *Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus (Joan. iv)*, consideret quando, et apud quem, et cujus suscepto loquatur affectu, etc.

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XXIII. — *Reprehensio.* Quod cum Deus illicalis sit, illi minus docte cixerint : *Veneramus et adoramus sicut locum Dei.*

Responsio. Beati Augustini in explanatione psalmi lxxxvi (post principium) inter cætera : *Fundamentum, inquit Apostolus, nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor. iii).* Quomodo ergo fundamenta prophetæ et apostoli? et quod

modo fundamentum Christus Jesus, quo ulterius nihil est? Quomodo petamus, nisi quemadmodum aperte dicitur Sanctus sanctorum (*Daniel. ix.*), sic figurate fundamentum fundamentorum? Si ergo sacramenta cogites, Christus Sanctus sanctorum; si gregem subditum cogites, Christus pastor pastorum; si fabricam cogites, Christus fundamentum fundamentorum. Et post pauca: «Divinitas autem, quæ ubique præsto est, undiquæ ad eam duci potest similitudo, et totum potest esse in similitudinibus, quia nihil horum est in proprietatibus, etc.»

Item ejusdem sancti Augustini ex libro secundo de Trinitate (Cap. 17), inter cætera: «Quid enim sibi vult quod ait Dominus: *Ecce locus est penes me, et stabis super petram (Exod. xxxiii)*? Quis locus terrenus est penes Dominum, nisi hoc est penes eum quod eum spiritualiter attingit? Nam quis locus non est penes Dominum: *Qui attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter?* etc.» (*Sap. viii.*)

Item sancti Joannis Chrysostomi de sermone sancti Pauli apostoli, ubi ait: *Non quod volo, hoc ago (Rom. vii)*, et quoniam Jacob figura factus est Christi, inter cætera: *Venit in medio fluminum, et ut vidit somnium, dixit: Non est nihil aliud, nisi domus Dei (Gen. xxviii)*. Etenim non vidit ædificiam, sed scalam. Sed quoniam sciebat quia scala figura est Ecclesie, dicebat: *Hæc domus Dei, hæc Ecclesia est*. Et unde hæc domus Dei Ecclesia est, dicit Paulus Timotheo hæc scribens: *Spero venire ad te cito. Si autem tardavero, ut scias quomodo te oporteat in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei viri, etc.* (*I Tim. iii.*)

IN EADEM ACTIONE.

CAP. XXV. — *Reprehensio.* Quod enim habeo [ab eo] quod dicitur Salomon in templo fecisse boves et teones, imaginum adoratio firmari possit, ut illi dicunt, qui in earum adorationem anhelant. Sive illud quod in Ezechiele scriptum est: *Facies et cherubim usque ad cameram (Ezech. xli)*.

Responsio. Jam sæpius hæc invenientes capitula exaravimus, qualiter ea prædecessores nostri sanctissimi pontifices in eorum sacris referentes conciliis pro venerandis imaginibus constituere; et nimirum constat eorum apostolicam censuram apud nos observandam ac venerandam existere. Item ex libro sancti Augustini de psalmo lxxxiv, inter cætera: «In Veteri Testamento figurabatur Novum Testamentum, nonnulla figuraverat hæc expressio veritatis. In illa autem figura secundum quamdam præventionem futurorum data est illi populo terraque [terra quæ] dicta promissionis, etc.» Item ex libro sancti Augustini de Quæstionibus in Evangelium secundum Lucam (Lib. ii, quæst. 41), inter cætera: «Quid est quod dicit Dominus: *Qui fuerit in tecto, et vasa ejus in domo, non descendat tollere illa (Luc. xvii)*. In tecto est qui excedens [excedens] carnalia, tanquam in aura libera spiritualiter vivit.» Et post pauca: «Hujus ergo spiritalis viri jam vasa ista vacant in domo, quia mente corpori supereminens, per aciem intelligentiæ tanquam in tecto positus, perspicuitate sapientiæ veluti cælo apertissimo fruitur, etc.»

CAP. XXVI. — *Reprehensio.* Ultimum capitulum est, ut sciat dominus apostolicus et Pater noster, et cuncta simul Romanorum Ecclesia, ut secundum quod continetur in epistola beatissimi Gregorii (Lib. vii, epistola 9), quam ad Serenum Massiliensem episcopum direxit: Permittimus imagines sanctorum, quicunque eas formare voluerint, tam in ecclesia, quamque extra ecclesiam propter amorem Dei et sanctorum ejus. Adorare vero eas nequaquam cogimus, qui noluerint. Frangere vel destruere eas, etiamsi quis voluerit, non permittimus. Et quia sensum sanctissimi Gregorii sequi in hac epistola universalem catholicam Ecclesiam Deo placitam indubitanter libere profitemur.

PATROL. XCVIII.

Responsio. Hoc sacrum et venerandum capitulum multum distat a totis supradictis capitulis. Et ita circo eum agnovimus vestræ a Deo servatæ orthodoxæque regalis excellentiæ esse proprium, in eo ubi rectæ fidei plena penitus confessa est sensum sanctissimum Gregorii sequi. Meminit enim vestra præreclitissima regalis præexcelsa scientia, qualiter in ipsa sancti Gregorii papæ epistola Sereno episcopo Massiliensi directæ (*Loc. cit.*), fertur inter cætera contineri, ubi eundem episcopum increpans inquit: «Aliud enim est picturam adorare, aliud per picturæ historiam, quid est adorandum, addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus: quia in ipsa etiam ignorantes vident quod sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt. Unde præcipue gentibus pro lectione pictura est; quod magnopere a te, qui inter gentes habitas, attendi debuerat.» Et post pauca: «Et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit.» Et intervallo:

«Quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi fuerant factæ, ut nescientes litteras ipsam historiam intendentes, quid actum sit discerent.» Iterum post pauca: «Sed hoc sollicitè fraternitas tua admonet, ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant, et in adorationem solius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur.» Simili modo et de alia sua epistola Januarii Calaritano episcopo directæ (Lib. vii, ind. 2, epist. 2) pro sacrarum imaginum veneratione, breviter superius exaravimus. Sed et de epistola Secundino servo Dei incluso Gallias directæ (*Epist. v.*), similiter intimavimus, ubi in ea ita fertur: «Imagines enim, quas nobis tibi dirigendas per Dulcitium diaconum tuum rogasti, misimus. Valde nobis tua postulatio placuit, quia illum in corde tota intentione quæris, cujus imaginem præ oculis habere desideras: ut visio corporalis quotidiana te semper reddat exercitatum, ut dum picturam vides, ad illum animo ardescas, cujus tu imaginem videre desideras.» Et post pauca: «Scimus quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem Filii Dei in ejus amore recalescas, cujus te imaginem videre desideras: et nos quidem non quasi ante Divinitatem ante ipsas prosternimur, sed illum adoramus quem per imaginem aut natum, aut passum, aut in throno sedentem recordamur. Et dum nos ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam Filii Dei reducit, animum nostrum aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideoque direximus tibi surtarias duas continentes [In edit. Rom. deest continentes] imagines Salvatoris, sanctæ Dei genitricis Mariæ, beatorumque apostolorum Petri et Pauli, per supradictum filium nostrum diaconum, et unam crucem et clavem pro benedictione, ut ab ipsa a maligno defensus permanes, cujus signo te esse multum credis, etc.» Et quoniam in his vestrum a Deo inspiratum regalem orthodoxum sensum, memorandum est etiam et docendum qualiter sanctus Gregorius papa Sereno episcopo docuit, de sacris imaginibus, ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant; hoc est easdem sacras imagines aspicientes in adorationem solius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur. Eo ipso tenore Secundino servo Dei incluso inquit (Lib. vii, ep. 53): «Ideo enim petis ut non quasi Deum colas, sed ob recordationem Filii Dei in ejus amore caleas, cujus imaginem te videre desideras: et nos quidem non quasi ante Divinitatem ante ipsas prosternimur, sed illum adoramus quem per imaginem aut natum, aut passum, aut in throno sedentem recordamur.» Sicut vero innuit Sereno episcopo, aspicientem sacras imagines in adorationem humiliter se prosterni solius omnipotentis sanctæ Trinitatis, sic et Secundino incluso servo Dei docuit, non quasi Deum colere, sed ante easdem sacras imagines se prosternens, non quasi ante Divini-

tatem, ante ipsas prosterni; sed prosternente illum adorare quem per imaginem aut natum, aut passum, aut in throno sedentem recordamur. Ita vero et nos eundem ipsum irreprehensibilem et orthodoxum sensum sancti Gregorii papæ sequentes et amplectentes dudum, Irene et Constantino imperatoribus pro sacris imaginibus prædicandis erectionem, emisimus dicentes: Quia in universo mundo, ubi Christianitas est, ipsæ sacre imagines permanentes, ab omnibus fidelibus honorantur, ut per visibilem vultum ad invisibilem Divinitatis majestatem mens nostra rapiatur spirituali affectu pro contemplatione figuratæ imaginis secundum carnem, quam Filius Dei pro nostra salute suscipere dignatus est; eundem Redemptorem nostrum, qui in caelis est, adoramus, et in spiritu glorificantes collaudamus: quoniam, juxta ut scriptum est, *Deus spiritus est (Rom. iv)*; et ob hoc spiritualiter divinitatem ejus adoramus. Nam absit a nobis ut ipsas imagines, sicut quidam garrunt, deificemus: sed affectum et dilectionem nostram, quam in Dei amorem et sanctorum ejus habemus, omnimodo proferimus: et sic divinæ Scripturæ libros, ipsas imagines ob memoriam venerationis habemus, nostræ fidei puritatem observantes, et reliqua. Quidquid namque de sanctis Patrum opusculis aliquantula ibidem exaravimus testimonia, in eodem sensu atque tenore, ut præsentem diximus, cum prædecessore nostro sancto Gregorio papa, eundem sensum fidei tenentes, emisimus prædicantes. Illi vero, ut nobis missi nostri, videlicet Petrus archipresbyter sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ, Petrus religiosus presbyter et abbas venerabilis monasterii sancti Sabæ, viva voce dixerunt, statim nostras apostolicas amplectentes syllabas, concilium fieri jusserunt. Sed ab hæreticis seditione facta in Sicilia insula missi nostri sine responso reversi sunt: et demum post eos mittentes iterum Constantinopolim eos ascendi fecero. Et sic synodum istam secundum nostram ordinationem fecerunt, et in pristino statu sacras et venerandas imagines erexerunt. Et sicut de imaginibus, sancti Gregorii sensum et nostrum continebatur: ita et ipsi in eadem synodo definitionem confessi sunt, his osculum et honorabilem salutationem reddidere; nequaquam secundum fidem nostram, veram culturam, quæ deo soli divinæ naturæ. Insuper et pseudosyllogum illud quod ab hæreticis factum est sub Constantino hæretico imperatore anathematizantes, cum eorum sequacibus atque complicitibus damnaverunt; ad fidem orthodoxam sanctæ catholicæ et apostolicæ reversi Ecclesiæ, per libellos eorum fecerunt rectæ fidei confessionem. Et ideo ipsam suscepimus synodum: nam si eam minime recepissemus, et ad suum pristinum vomitum erroris fuissent reversi, quis pro tot millium animarum Christianorum interitu habuit reddere rationem ante terribile tremendum divini judicis examen, nisi nos solummodo? Si enim super unum peccatorem poenitentiam agentem gaudium

A factum est in caelis (*Luc. xv*), quanto magis de tot millibus Christianorum qui sunt ab errore reversi, quis non gaudeat, et cum Psalmista canat: *Accedite ad eum et illuminamini, et vultus vestri non erubescunt?* et reliqua (*Psal. xxxiii*). Nos vero adhuc pro eadem synodo nullum responsum hæctenus eidem imperatori reddidimus, metuentes ne ad eorum revererentur errorem. Dudum quippe quando eos pro sacris imaginibus erectione adhortati sumus, simili modo et de diocesi tam archiepiscoporum quam et episcoporum sanctæ catholicæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ componentes quæsimus restituere eidem sanctæ catholicæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ quæ tunc cum patrimonii nostris abstulerunt, quando sacras imagines deposuerunt, et nec responsum quodlibet exinde dederunt: et in hoc ostenditur quia ex uno capitulo ab errore reversi, ex aliis duobus in eodem permaneant errore. Si enim ubique Christianorum Ecclesiæ canonice [*Pro canonici, H.*] intactas suas possident dioceses, quanto amplius sancta catholica et apostolica Romana Ecclesiæ, quæ est caput omnium Dei Ecclesiarum, sua diocesi, videlicet archiepiscoporum et episcoporum, imo et patrimonii pro luminarium continuatione atque alimoniis pauperum irrefragabili jure et tenere et possidere modis omnibus debet! Unde si vestra annuerit a Deo protecta regalis excellentia, eodem adhortamur impetu pro sacris imaginibus, in pristino statu erectione gratiam agentes. Sed de diocesi sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ tam archiepiscoporum quam episcoporum seu de patrimonii iterum increpantes commoneamus, ut si noluerit ea sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ restituere, hæreticum eum pro hujusmodi erroris perseverantia esse decernemus. Plus enim cupimus salutem animarum et rectæ fidei stabilitatem conservare, quam hujusmodi habitum mundi possidere. De vero vestra prærectissima a Deo protecta excellentia orthodoxæ fidei stabilitate roborata freti existimus, quia radix ejus firmissima a pravis et infidelibus hominum unquam concutitur vel movetur; sed in ea, quæ cœpit rectæ fidei traditionis doctrina spiritualis matris suæ sanctæ catholicæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ tenere et amplecti, incunctanter usque in sæculum sæculi sine reprehensione manere credimus: et ideo confidimus de Dei nostri potentia, quia quantum erga beatorum principum apostolorum Petri ac Pauli Ecclesiam fidem geritis et amorem, semper pro ejus profectu et exaltatione regali nisi propitius in regalibus triumphis ab adversis et iniquis hominibus vos defendere et circumtegere dignetur, ut una cum spirituali filia nostra domina regina vestraque præcelsa nobilissima prole longiori ævo in hoc regnantes mundo, in futuro sine fine vitam cum regno in arce poli habere mereamini. In columnem excellentiam vestram gratia superna custodiat.

* Hic et in tota hac epistola multa videntur corrupta quæ mss. codd. desiderant.